

คำชี้แจง

เอกสารนี้เกิดขึ้นจากความร่วมแรงของอาสาสมัคร ที่ร่วมกันถอดเสียงและตรวจทานในเบื้องต้น ซึ่งบางส่วนยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์ตรงตามเสียงที่ ท่านพุทธทาสภิกขุได้บรรยายไว้

ด้วยคุณค่าแห่งธรรมและงานที่ร่วมกันทำในครั้งนี้ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ได้พิจารณาเห็นว่างานธรรมในรูปแบบเอกสารทั้งหมดนี้ แม้จะยังไม่ได้ตรวจทานแก้ไขเนื้อหาอย่างถึงที่สุด แต่ก็ควรที่จะนำออกเผยแพร่ให้กว้างขวาง เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจใฝ่ธรรม จะได้มีข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมควบคู่กับเสียงธรรม โดยพร้อมกันนี้ทางทีมงานจะดำเนินการตรวจทานแก้ไขเนื้อหาทางถอดเสียงทั้งหมดอีกครั้ง เพื่อให้ธรรมที่เผยแพร่มีความถูกต้องและสมบูรณ์

เอกสารนี้ไม่สงวนสิทธิ์สำหรับการเผยแพร่เป็นธรรมทาน หากพบข้อควรแก้ไขปรับปรุงสามารถแจ้งมาได้ที่ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญตามที่อยู่ติดต่อด้านล่างนี้

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ ถนน นิคมรณไฟสาย ๒ แขวง/เขต จตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทร ๐-๒๙๓๖-๒๘๐๐ โทรสาร ๐-๒๙๓๖-๒๙๐๐ E-Mail: archives@bia.or.th

รหัส	1415180527010	รายชื่อ	แสดงธรรมลืออายุ 2518
วันที่แสดง	27/05/2518	ชื่อเรื่อง/ชุด	ครั้งที่ 1
ผู้ถอด	อรุณสุดา มีเทียน	ผู้ตรวจทาน	อนุชาติ ชัยพอ
หมายเหตุ			

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

(หัวข้อแสดงธรรม)

ยํ สจฺจํ ตํ อมุสฺสํ ฯ

ธมฺโม สกฺกจฺจํ โสตฺพฺโพติ ฯ

ท่านสาธุชนผู้มีความสนใจในการทำบุญลืออายุทั้งหลาย อาตมาจะได้แสดงธรรมในตอนเช้านี้โดยหัวข้อว่า ยํ สจฺจํ ตํ อมุสฺสํ ซึ่งมีใจความว่าสิ่งใดจริง สิ่งนั้นก็ไม่มีมุสา คือไม่เท็จ กว่าจะสมควรแก่เวลาในตอนเช้านี้

ก่อนแต่จะแสดงข้อความแห่งบาลีนั้น จะขอปรารภเรื่องส่วนตัว เนื่องในการกระทำในวันนี้กันบ้างก่อน เรื่องลืออายุนี้ จะเรียกว่าเป็นการทำบุญก็ได้ ที่จริงมันก็จะเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นจะต้องทำบุญสำหรับการลืออายุ แต่เนื่องจากจะให้มันเป็นคู่กันกับการทำบุญชนิดหนึ่งซึ่งเขาเรียกว่าทำบุญต่ออายุ นั่นก็เป็นการทำบุญ เดียวนี้เป็นการลืออายุ จะเรียกอะไรก็ยาก ก็เลยต้องเรียกว่าทำบุญอีกชนิดหนึ่ง แล้วก็เป็นเรื่องส่วนตัวของอาตมา ข้อที่ท่านทั้งหลายพลอยมีความสนใจด้วยนี้ ก็ขออนุโมทนาหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าก็ขอขอบคุณที่อุตสาหมาด้วยความลำบากและความเสียสละเป็นพิเศษบางประการ เกี่ยวกับการลืออายุนี้โดยส่วนตัวแล้วก็คือดูเรื่องต่างๆ ที่ได้เกิดขึ้นแก่ตนตลอดเวลาที่ผ่านมา ๑ ปีเต็มนี้ว่ามันมีอะไรบ้าง ดูแล้วมันก็ไม่เห็นน่าสนุกหรือน่าพอใจอะไร ในส่วนที่เกี่ยวกับสังขารร่างกาย ยิ่งดูไปก็ยิ่งเห็นว่ามันเป็นเรื่องน่าลือน่าหัวเราะเขาะมากกว่า ถึงแม้ท่านทั้งหลายก็เหมือนกัน ที่เป็นผู้สูงอายุแล้วยังเห็นได้ชัด ขอได้พิจารณาดูสิ่งต่างๆ ที่ได้เกิดขึ้นแก่ตนตลอดเวลา ๑ ปีที่ผ่านมา มันมีอะไรที่น่าสนุก ดูแล้วมันน่าหัวเราะที่ว่าเรื่องความทุกข์มันก็น่าหัวเราะ แต่คนเขาก็ไม่ค่อยจะหัวเราะ เขาไปร้องไห้กันเสีย เรื่องความสุขนี้มันก็เป็นเรื่องเล่นๆ เรื่อง

หลอกๆ คนแก่ๆ ย่อมจะเข้าใจได้ดีว่าเรื่องความสุขนี้เป็นเรื่องหลอกๆ อย่างไร เด็กๆ รู้ได้ยาก โดยเฉพาะคนหนุ่มคนสาวก็ยังไม่รู้ว่าเรื่องความสุขนี้มันเป็นเรื่องหลอกๆ เพราะฉะนั้นเรื่องความสุขนี้ก็เป็นเรื่องที่น่าลืออย่างเดียวกันอีกหรือจะคุยกันในเรื่องอื่น เช่นความเจ็บไข้ มันก็น่าลือ ถ้าลือแล้วบางทีมันจะหายไป แต่คนโดยมากก็ลือไม่ได้ ก็เป็นทุกข์ก็เสียใจ ขอภัยที่จะต้องใช้คำว่าเพราะความโง่ มันจึงลือความเจ็บไข้ไม่ได้ ที่นี้ความสบาย ไม่เจ็บ ไม่ไข้ มันก็เป็นเรื่องหลอกๆ หรือน่าลือ แต่ก็เห็นเป็นอย่างอื่น น่าสนุกสนานกันไปเสีย การได้การเสีย การแพ้การชนะอะไรต่างๆ ที่ผ่านไปปีหนึ่งนี้มันก็เหมือนกัน ฉะนั้นคนโง่ทั้งหลายก็มั่วแต่ฟูๆ แพงๆ เดี่ยวกระโดดขึ้นไปบ้าง นั่งทรุดลงไปบ้าง ขึ้นๆ ลงๆ อย่างนี้ ที่มากหน่อยก็ยกหูชูหาง ด้วยการพูดจาที่นั่นที่นี้ การกระทำอย่างนั้นอย่างนี้ก็มี ที่ทำไม่เป็นหรือว่ามันตรงกันข้าม ก็ไปสยบชบเขาอยู่ในที่แห่งใดแห่งหนึ่งหรือว่าในครอบครัวของตนหาความสุขไม่ได้ นี่เป็นตัวอย่างที่ขอให้สังเกต จะได้รู้จักสิ่งๆ ที่เรียกว่าอายุๆ นี้ได้ดียิ่งขึ้น พอที่จะรู้ว่าเป็นอะไร แล้วก็รู้ได้ต่อไปว่าควรลือเล่นหรือควรหลงไหลลอบุชา พวกที่อยากต่ออายุนี้ ก็คงจะคิดมากเกินธรรมดาไปได้ คือไม่อยากตาย เพราะว่าเขาคงจะพอใจอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งมากจนถึงกับไม่อยากตาย ซึ่งมันก็เป็นไปไม่ได้ การตายมันเป็นเรื่องของสังขารล้วนๆ มันก็ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของสังขาร ที่นี้ส่วนเรื่องจิตใจของคนบางคนนั้น เขายังหวังอะไรอยู่มากและยังพอใจอะไรอยู่มาก มันก็เลยไม่อยากตาย ก็อยากจะทำอายุไว้ นี้ก็เรียกว่ามันไปทางหนึ่ง อีกทางหนึ่งนั้นถ้ามันตรงกันข้าม มันก็คงจะอยากตาย คือว่ามีความโง่ความหลงอีกชนิดหนึ่งทำให้มันอยากตาย ไม่อยากต่ออายุ ไม่อยากอะไร จนถึงกับกินยาพิษฆ่าตัวตายอะไรเสียก็มี นี้ก็เรียกว่ามันสุดโต่งไปอีกฝ่ายหนึ่ง ตรงกันข้ามกับคนไม่อยากตาย เขาคงจะทำลายอายุ ที่นี้อีกพวกหนึ่งที่ว่าอยู่ตรงกลางมากกว่า นี้ก็อยากจะทำอายุไปพลาง แล้วก็ออกความคิดความเห็นไปพลาง นี่มันจะมาในรูปของการที่เรียกว่าลืออายุ ถ้าทำได้จริงก็น่าจะสนุกไม่มีความทุกข์นั้นแน่นอน เพราะว่าความทุกข์เกิดขึ้นก็ลือได้ ความสุขเกิดขึ้นก็ลือได้ คือไม่เอามันทั้ง ๒ อย่าง นี้ดูจะเข้าที่ที่อยู่ ฉะนั้นขอให้ทุกคนเข้าใจความหมายของคำว่าลืออายุที่อาตมากำลังกล่าวอยู่ในเวลานี้ และขอให้ระลึกนึกถึงคราวก่อนๆ ที่เคยได้ยินได้ฟังตั้งแต่ปีก่อนๆ หรือที่ไม่ได้ยินได้ฟังก็อาจจะอ่านเอาจากหนังสือได้ว่าเราได้ลืออายุกันอย่างไรในแง่ไหน มันก็มีต่างๆ กัน ซึ่งให้เห็นในแง่ไหนแง่นี้ เพราะว่ามันมีมากแ่งในการที่จะเอาอายุมาพิจารณา ดูแล้วก็กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งให้มันเหมาะสมกัน

วันนี้ก็มีการลืออายุโดยทำนองนั้น แต่จะพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ในส่วนตัวก็มี จะต้องหยิบขึ้นมาดูแล้วก็นึกสนุกไปเลย ในที่สุดมันก็จะสังเวชความที่เป็นมาตั้งหลายสิบปีนี้ ที่นี้ส่วนรวมหรือของสังคมหรือของคนทั้งโลกก็เอามาเล่นในวันนี้ด้วยเหมือนกัน เพราะว่าที่แท้มันก็คล้ายๆ กันหรือที่จริงกว่านั้นก็ของมันเนื่องกันอยู่ นั่นก็ควรจะช่วยด้วย อย่างว่าเราอยู่ในโลกคนเดียวไม่ได้ มันก็ต้องดูให้มันกว้างออกไปถึงเพื่อนที่อยู่ร่วมโลกกันด้วย ถ้ามีอะไรก็เอามาพิจารณา ดูก็จะพบแต่เรื่องที่น่าหัวเราะ จะไปลือก็ดูว่ามันจะมากไป แต่มันก็ไม่ใช่ออย่างอื่นอีกนั่นแหละ มันก็ความหมายเดียวกัน ไปลือเขาไม่ได้ก็เอามาลือตัวเองเล่นรวมกันอยู่ในพวกที่เรียกว่าเป็นการลือตัวเอง อย่างน้อยมันก็มี

อยู่แห่งหนึ่งมุมหนึ่งที่จะลือได้ คือดูตัวเองว่ามัน แหม, มันเกิดมาน้ำมัน โขคดีหรืออะไรก็ตามใจ ที่มันได้เห็นอย่างนี้ ได้มา
ประสบอย่างนี้ในบรรดาสิ่งที่มีอยู่ในโลก มันก็กลายเป็นลืออายุได้ในความหมายหนึ่ง ฉะนั้นคำว่าลืออายุน้ำมันก็เลย
ขยายขอบเขตออกไปถึงคู่กันทั้งโลก แล้วก็ลือกันทั้งโลกก็ยังได้ แคบเข้ามาหน่อยก็ในสังคมพวกพุทธบริษัทเรา มันก็มี
อะไรที่น่าลือน่าลือ โดยเฉพาะพวกที่กำลังยกหูชูหางหรือว่าเดินแรงเดินกาหรือว่าพูดพล่ามทำเพลงไปตามแบบของคน
ยังไม่เห็นความจริง

ความจริงนี้เป็นของแปลก ถ้าเห็นแล้วจะพูดไม่ออก ทำไมพูดไม่ออก เพราะว่ามันมีลักษณะอาการเกินกว่าที่จะ
ระบายนได้ด้วยคำพูด ถ้ามันยังเป็นความจริงที่พูดได้แล้วก็ยังไม่ใช่จริงแท้หรือว่าจริงที่สุดหรือจริงตลอดไป มันเป็นเพียง
จริงส่วนหนึ่งที่จะเอามาพูดได้ ส่วนที่เอามาพูดไม่ได้มันมีอีกมาก เช่น คำสอนของพระพุทธองค์ก็เป็นความจริง ส่วนที่
เอามาพูดได้มันก็เป็นเรื่องที่พูดได้ ส่วนความจริงที่เป็นการบรรลุมรรคผลโดยตรง ปราภฏอยู่แก่จิตใจของบุคคลคนนั้น
โดยเฉพาะนี้ มันเอามาพูดไม่ได้ ฉะนั้นมันจึงจริงกว่าหรือจริงที่สุด แม้แต่สิ่งที่เรียกว่าพระธรรม หรือธรรมะ ที่เอามา
พูดพล่ามอย่างเดินแรงเดินกาอยู่ที่นั่นที่นั่นนะ ความจริงแค่ทางอ้อม มันเป็นความจริงที่เอามาพูดได้ ยังไม่จริงแท้ ยังไม่
จริงตลอดอนันตกาล คนโง่มันมีน้ำลายอืดไว้มากมันทนไม่ได้มันก็ต้องพูด อาตมาก็เคยเป็น นึกเมื่อไหร่ก็ละอาย แล้ว
ก็เอมาลือ มันก็ซาไปๆ ก็ต้องเอมาลือกันต่อไป ธรรมะ ที่เอามาพูดได้นั้นนะมันไม่ใช่ธรรมะสูงสุดหรือ ไม่ใช่
ธรรมะที่แท้จริงถึงที่สุด คนมีปัญหาพูดกันอย่างนี้ทั้งนั้น แม้ที่สุดแต่ เล่าจื๊อ ก็พูดประโยคแรกของคัมภีร์เต๋าเด็กเก็ง ใน
ข้อนี้ว่าเต๋าที่เอามาบรรยายด้วยคำพูดได้นั้นไม่ใช่เต๋าที่แท้จริงหรือตลอดกาล ธรรมะก็อย่างเดียวกัน หรือจะดูไปอีกที
หนึ่งในรูปของบุคคลาธิษฐานคือพระเจ้า พระเจ้าที่แท้จริงนั้นอยู่นอกวิสัยที่ปากหรือลิ้นจะพูดบรรยายได้ พระเจ้าที่เอ
มาพูดบรรยายได้นี้ เป็นพระเจ้าของคนโง่ที่เห็นพระเจ้าเพียงเท่านั้นแล้วก็เอามาพูด ถ้าใครมีปัญหาเห็นพระเจ้าจริงแล้ว
คงจะหุบปากเงียบ มันไม่รู้จะพูดว่าอย่างไร นี่เราดูธรรมะที่แท้จริงกันให้ถึงขนาดนี้ แล้วจะรู้สึกว่ามันไม่ได้ ถ้ามาพูด
ได้อู้อยู่มันก็น่าสงสาร ฉะนั้นควรจะเอมาลือกันไปในโอกาสนี้ด้วยเหมือนกัน ตามหัวข้อที่ได้ยกไว้ข้างต้นว่า *ย สัจ* สิ่ง
ใดจริง *ศ อมุสา* สิ่งนั้นไม่เท็จ หมายถึงถึงจะชนิดที่มันเปลี่ยนไม่ได้ ถูกต้องถึงที่สุด เช่น กฎของธรรมชาติ ของ
ธรรมชาติเองที่ไม่ใช่มนุษย์สร้างขึ้น หรือไม่ใช่ที่มนุษย์พูดได้ บังคับได้ ที่มนุษย์เอามาพูดได้ก็ไม่หมด ไม่จริงถึงกับว่า
ไม่เป็นมุสา มันยังมีผิดมีพลาด เป็นเท็จโดยไม่รู้สึกรู้ตัวอยู่ในการพูดจาของมนุษย์ผู้อ้างตัวเองว่าเขาู้ความจริง ที่พูดมา
ทั้งหมดนี้ไม่ได้ระบุนุคคลหรือระบุนะอะไรที่ไหน แต่ระบุนุ่ความจริงที่เป็นของจริงตลอดอนันตกาลหรือว่าสากลทั่วไป
หมดในที่ทุกสิ่งทุกแห่ง เป็นความจริง ผู้ใดรู้ความจริงย่อมกระเทือนตลอดสากลจักรวาล ดังข้อความบุคคลาธิษฐาน
ว่าเมื่อพระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ แล้วก็มีการหวั่นไหวตลอดหมื่น โลกธาตุ หมื่นจักรวาลมันก็หวั่นไหวไปหมด เพราะมันมี
ความจริงอยู่เพียงอย่างเดียวอันเดียวข้อหนึ่งเท่านั้น ถ้าไปตรัสรู้ความจริงข้อนั้นเข้า มันกระทบไปหมดทั่วสากลจักรวาล
หมื่น โลกธาตุ มันก็ควรจะพูดได้ทันทีว่าพอตรัสรู้ก็มีแผ่นดินไหวทั่วหมื่น โลกธาตุ ยังมีอะไรอีกมากที่ไม่จำเป็นจะต้อง

เอามาพูด พูดนี้ก็เพียงแต่บอกให้รู้ว่าสัจจะที่จริงนะ มันจริงแท้ มันจริงอย่างตลอดอนันตกาลด้วย ตลอดพื้นที่ทั้งหมด อนันตเทศหรือออกไปนอกเทศะ นอกกาละไปเสียอีก ฉะนั้นเราอย่าเพิ่งประมาทเลย คุณตัวเองในข้อนี้แล้วก็คงจะมีส่วนที่จะลือตัวเองกันได้ทุกคน เพราะว่ายังหลงอยู่ หรือว่าอย่างน้อยที่สุดก็ได้เคยหลงมาแล้ว ที่เคยหลงมาแล้วมันก็ไม่ใช่ว่าเรื่องเล็กน้อย ไม่ใช่เรื่องเบา เอามาลือได้ไม่มีที่สิ้นสุด

สรุปความว่าเอาความโง่ ความหลง หลงอย่างไม่รู้เท่าถึงการฉนั้นนะมาลือกันในวันเช่นวันนี้ ที่จะมาทำบุญลืออายุร่วมกันกับอาตมาก็คือทำอย่างนี้ ที่นี้ข้อที่จะลืออย่างไรนั้น แสดงอาการออกมาอย่างไรนั้น มันก็มีหลายอย่าง เช่น วันนี้ให้ของขวัญกันโดยไม่ต้องรับประทานอาหารตลอด ๒๔ ชั่วโมง นี่ก็เป็นอาการอันหนึ่งแห่งการลือ เรื่องอดอาหารนี้มีเรื่องที่จะต้องพูดอีก แม้จะเคยพูดแล้วก็ยังต้องพูดอีก เพราะว่ายังเข้าใจไม่ถูกต้องหรือไม่สมบูรณ์ บางคนอาจจะมองไปในแง่ของการประชดประชัน บางแง่ บางคนก็จะมองไปในแง่ของการแกล้งทำอะไรให้มันขบขัน แปลกๆ อุตริวิถิตารไปก็มี ที่จริงก็ไม่ได้ต้องการอย่างนั้น การที่จะอดอาหารเสียสักวันหนึ่ง โดยส่วนใหญ่ก็เพื่อให้เป็นการศึกษา คนตะกละ คนจิกิน คนเห็นแก่กิน มันก็ร้องตะโกนว่าอดีตกิลมถานุโยค เว้ย นี่คนบ้า อดอาหารวันเดียว จัดเป็นอดีตกิลมถานุโยค มันเป็นคนบ้า มันเป็นการศึกษา เป็นชนวนให้คิดให้นึกได้ต่างๆ นานา มองกันได้หลายแง่ หลายมุม ปีก่อนเคยพูดให้มองในแง่เศรษฐกิจว่า ถ้าทุกคนทั่วประเทศไทย ๔๐ กว่าล้านคนนี้หยุดกินอาหารกันเสียวันหนึ่ง ก็ประหยัดเงินได้ไม่รู้กี่ร้อยล้านหรือก็พันล้านบาททั่วทั้งประเทศ เงินนี้ก็พอที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง ได้มากมายกว้างขวางประมาณที่รัฐบาลเขาตั้งไว้ประจำปีเสียอีก ก็เอาไปกินเอาไปถ่ายเป็นอุจจาระ เพราะว่ามันกลัวตายไม่กล้าอดหรือมันไม่รู้ ไม่อาจจะทำให้รู้กันได้พร้อมๆ กันทั้งบ้านทั้งเมืองได้ นั่นมันมองในแง่เศรษฐกิจ นี่ยังนำหัวเราะเดี๋ยวนี้จะมองกันในแง่ของการศึกษา ในด้านร่างกายก็ดี ในด้านจิตใจก็ดี มันเป็นการศึกษา ในด้านร่างกายไม่กินอาหารวันหนึ่งนี้ ทำให้สบายในบางอย่าง ทำให้เข้มแข็งในบางอย่าง ทำให้ไม่โง่หรือไม่หลงไม่เลกว่าสัตว์เดียรัจฉาน สัตว์เดียรัจฉานบางชนิดมันไม่กินอาหาร ๑ วัน ๒ วัน ๓ วันก็มี เมื่อมันมีเหตุผลที่มันจะไม่กิน มันกลับสบายกว่า มันรักษาด้วยการกระทำให้ถูกต้องในการกินอาหารคือควรกินก็กิน ไม่ควรกินก็ไม่กิน เพราะฉะนั้นมันจึงเจ็บไข้ได้ป่วยน้อย ไม่ต้องตั้งโรงพยาบาลมากมายเหมือนในหมู่มนุษย์ มีโรงพยาบาลกันมากมายแล้วก็ยังเจ็บ ก็ยังไม่แก้ปัญหาเจ็บไข้ได้ ก็มันทำผิดในเรื่องปากเรื่องท้องเรื่องกินเป็นต้นนี้เอง สัตว์ เช่นสุนัขและแมวเป็นต้น มันไม่ต้องมีโรงพยาบาล อยู่ได้ตลอดอายุขัย มันทำของมันถูกต้อง บางเวลาให้กินมันก็ไม่กินนะ อาตมารู้ดีเรื่องนี้นะเพราะเลี้ยงสุนัขอยู่ทุกวันนะ บางวันให้กินมันก็ไม่กินเพราะมันรู้สึว่ามันไม่ควรจะกิน บางเวลามันก็กิน ฉะนั้นเรานี้มีความยึดมั่นว่าต้องกินทุกวัน ไม่กินไม่ได้ ถึงเวลาต้องกิน ไม่กินจะเจ็บจะไข้ มันกลับกันเสียอย่างนั้น ฉะนั้นเราจึงต้องตั้งโรงพยาบาลมากไปทั่วทุกหัวระแหง ซึ่งสัตว์มันไม่ต้องมี นั่นกมันร้องอยู่บนต้นไม้ ก็คิดดูเถิด มันคงจะหัวเราะเยาะพวกเราในเรื่องนี้ก็ได้ มันไม่เคยเจ็บไข้จนกระทั่งตาย น้อยนักน้อยหนาที่สัตว์เหล่านี้จะเจ็บไข้จะยุ่งยากลำบาก เพราะมันมีสัจจะหรือมันเข้าถึงสัจจะที่

ไม่เที่ยง ไม่เทียม ไม่หลอก ไม่อะไร กินมันก็กิน ไม่กินก็ไม่กิน ไม่ควรจะกินก็ไม่กิน แล้วก็ไม่ต้องสร้างอะไรทางจิตใจให้มันหลอกหลอนตัวเองมากเหมือนมนุษย์ ฉะนั้นขอให้ไปสังเกตกันใหม่ว่าการที่ไม่กินอาหารสักวันหนึ่งนั้น ทางร่างกายมันรู้สึกอย่างไรบ้าง แต่ต้องมีจิตใจที่ปกติด้วย อย่าให้อุปาทานมันจุกจุกอะไรไปให้เข้าใจอย่างนั้นๆ มันต้องกินๆ

นี่ดูกันทางจิตบ้าง ถ้าความรู้สึกทางจิตเปลี่ยนไปมากหรือรุนแรงอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว มันพอที่จะระงับความหิวหรือความอยากอาหารได้ โกรธใครจัดๆ มันก็กินไม่ลง รักใครจัดๆ มันก็กินไม่ลง ได้ลาภมากๆ มันก็กินไม่ลง พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ วันนั้นก็ไม่ได้พูดถึงอาหาร มันไม่รู้ไม่ชี้ขึ้นมาในเรื่องอาหาร แล้วก็ไม่มีใครไปถวายเป็นด้วยก็ได้ แต่ข้อความในพระบาลียังกล่าวมากไปถึงกับว่า ๗ วันหลังจากตรัสรู้ก็ไม่ได้กินอาหาร ในอรรถกถายังกล่าวว่า ๗ วัน ๗ ครั้ง ถึงกับ ๔๘ วันนะก็ไม่ได้ฉันอาหาร เนื่องจากอิทธิพลแห่งความซาบซ่านของการตรัสรู้ นี่เรื่องทางจิตใจมีพูดไว้แบบนี้ ๗ วัน ๗ ครั้ง อาจจะมากไป ๗ วัน ๑ ครั้ง ไม่ได้ฉันอาหารนี้ก็พอเหมาะพอสม เดียวนี้เราพูดเพียงวันเดียวเท่านั้น ทำไมมันจึงมากมายใหญ่โตนัก ถ้ามีปีติปราโมทย์ในทางธรรมะของตนเองมากพอ มันก็จะไม่ต้องลุกไปกินอาหารให้เสียเวลา เพราะว่ามันปีติปราโมทย์นี้สบายกว่า อร่อยกว่า ซึมซาบสูงสุดกว่า เดียวนี้ทำไมจึงทำไม่ได้ เพราะมันมีอุปาทานที่มาจากความโง่ความหลงมากจัดเกินไป มันต้องกินๆ จนกระทั่งว่ามันไม่หิวมันก็ต้องกิน สิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องกินมันก็กิน คือพวกคนโง่ทั้งหลายที่กินเห็ดหรือกินอะไรต่างๆ อีกหลายอย่างซึ่งมันไม่ต้องกิน มันก็จะกินให้จนได้ เมื่อถึงเวลามันก็จะกินไปยิ่งกว่าอาหารเสียอีก

ทั้งหมดนี้สรุปความแล้วก็ถือว่าเขาไม่สามารถบังคับตัวเอง ไม่สามารถบังคับตัวเองในที่นี้ก็คือไม่สามารถบังคับจิตใจ เขาไม่สามารถบังคับจิตใจก็เพราะว่าเขาไม่รู้เรื่องของจิตใจเอาเสียเลย ฉะนั้นมาสู่เรื่องจิตใจกันเสียบ้าง เช่นว่าเกี่ยวกับอาหารนี้มันเป็นอย่างไร เราทำผิดด้วยความโง่หลงจนชินเป็นนิสัยไปแล้วอย่างไร ฉะนั้นถ้าท่านผู้ใดให้ของขบถแก่อาตมาด้วยการงดเว้นอาหารวันหนึ่งวันนี้ ก็ขอให้ได้รับความรู้ความเข้าใจอันแจ่มกระจ่างในเรื่องนี้ให้เต็มที่และสมบูรณ์ เพราะจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเหลือที่จะกล่าวได้ เพราะว่ามันเป็นจุดตั้งต้นของการที่คนเราจะทำอะไรให้ถูกต้องตามสัจจะของธรรมชาติ ซึ่งจะเรียกว่าธรรมสัจจะ เป็นสัจจะ เป็นตัวจริงแท้จริงของธรรมะคือธรรมชาติ เพราะฉะนั้นขอให้เข้าใจไว้ทุกครั้งที่ได้ยินคำว่าธรรมสัจจะ จากปากของอาตมา ก็ให้เข้าใจว่ามันเป็นตัวสัจจะที่แท้จริงของธรรมชาติ ประเดี๋ยวก็จะได้พูดกันโดยละเอียดถึงเรื่องนี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ตั้งใจว่าจะพูดสำหรับวันนี้ เดียวนี้เราไม่รู้ถึงธรรมสัจจะของธรรมชาติในทุกๆ ประการ แม้แต่เรื่องกินอาหารก็ยังโง่ยังหลงว่าจะต้องกินทุกวัน บางคนจะเป็นเอา มากไปถึงกับว่าจะกินวันละกี่กรัม เขาก็จะบังคับให้มันกินเท่านั้นกรรมอยู่ทุกวัน ทั้งที่บางวันมันก็ไม่ต้องกินก็ได้ หรือกินน้อยหน่อยก็ได้ กินมากก็ได้ แล้วแต่ความปรวนแปรแห่งร่างกาย การทำอะไรเป็นระเบียบสม่ำเสมอ มันดี แต่อย่าลืมว่าสังขารนี้มันเป็นอนิจจัง มันเปลี่ยนได้ตามเหตุตามปัจจัย แม้ในวันหนึ่งๆ หรือในหลายๆ วัน ฉะนั้นจะไป

บังคับให้มันกินอาหารเท่ากันทุกวัน นี่มันคงจะประหลาดอยู่เหมือนกัน นี่เราจะต้องรู้สิ่งเหล่านี้ เป็นรากฐานของความจริงที่ว่าทุกอย่างมันมีความเปลี่ยนแปลง ทุกอย่างจึงมีความเหมาะสมคือถูกต้องเฉพาะเรื่อง เฉพาะเวลา เฉพาะสถานการณ์อะไรต่างๆ เราจะได้ฝึกฝนความยึดมั่นถือมั่นว่าต้องอย่างนั้น แล้วก็ต้องเท่านั้น โดยเสมอไปกับสิ่งที่เรียกว่าสังขารอันไม่เที่ยง มันจะเป็นเครื่องปิดบังความรู้เรื่องความไม่เที่ยงมากยิ่งขึ้นไปอีก ก็จะไม่รู้อันิจจัง ทุกขัง อนัตตา อย่างถูกต้องได้ ฉะนั้นขอให้สนใจค่าของการทดลองอดอาหารคุณสักวันหนึ่งนี่ก็มีมากเหลือที่จะกล่าวได้ ถ้าไม่เป็นการทดลองแล้วคือพ้นจากการที่จะต้องทดลองแล้ว ก็ยิ่งพบว่าค่าของมันจะสูงยิ่งขึ้นไปอีก และยังคงต้องรู้ว่ามันเป็นปฏิกิริยาของอะไรในการที่เราลิ้มกินอาหาร ก็เป็นปฏิกิริยาของอารมณ์ที่รุนแรงทั้งฝ่ายผิดและฝ่ายถูก ทั้งฝ่ายร้ายและฝ่ายดี อารมณ์ร้ายมากก็กินอาหารไม่ลง อารมณ์ดีสบายกินไปก็ลิ้มกินอาหาร อย่างพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วก็ไม่ออกไปบิณฑบาตที่ไหนได้ เพราะมีอะไรมากเหลือเกินที่ทรงเสวยอยู่ทางจิตใจในเวลานั้น เรียกว่าวิมุตติรส หรืออะไรก็ได้แต่จะเรียก แต่มันต้องมีค่า มีอิทธิพลมีอะไรมากกว่าอาหารเป็นแน่นอน ฉะนั้นจึงล้มลุกขึ้นไปบิณฑบาตแสวงหาอาหารเป็นต้น นี่มันเป็นปฏิกิริยาที่ออกมาจากความรู้สึกทางจิตใจที่รุนแรงที่ทำให้มีการเว้นอาหารหรืออดอาหาร แต่คนที่ไม่มีอะไรดิ้นขนาดนี้ มันคงทำไม่ได้ แล้วมันตะกละที่จะกินอยู่เรื่อยๆ มันก็ยังไม่มีการที่จะพบกันเข้ากับความจริงข้อนี้ นี่พูดเรื่องการอดอาหารสักวันหนึ่ง ก็มีความจริงหรือข้อเท็จจริงอะไรหลายอย่างคาบเกี่ยวกันอยู่อย่างนี้ ขอให้สนใจ อาตมาก็ยังขอบใจท่านที่ให้ของขวัญด้วยการอดอาหารวันหนึ่ง ทั้งที่ว่าท่านได้รับประโยชน์อะไร ท่านได้รับประโยชน์อะไรมากมายเหลือที่จะกล่าวได้ แต่ว่าก็ทำเพื่อเห็นแก่อาตมา ก็ยังขอบพระคุณขอบใจขอบอะไรต่างๆ

ทีนี้เรื่องที่จะพูด เป็นเรื่องปรารภอีกเรื่องหนึ่ง ก็คือว่าเกี่ยวกับสุขภาพของตนเองที่เอามาเป็นจุดสำหรับล้ออายุในวันนี้ มันก็มีอยู่บ้าง ที่จริงก็ไม่ควรเอามาแฉให้ผู้อื่นทราบแต่มันเป็นเรื่องล้ออายุ ฉะนั้นถ้าจะเอามาเล่าให้ฟังกันบ้างก็คงจะไม่เป็นเรื่องโอ้อวดอะไร คือโอ้อวดว่า ๒ ปีมานี้มันมีความถอยหลังด้วยอำนาจของความชรามากขึ้น ฉะนั้นสิ่งที่ จะเอามาอวดก็คือความชรา ทำไมจะต้องอวด เพราะว่ามันปรากฏออกมามากขึ้น ก่อนนี้อาตมาก็โง่ ไม่ค่อยรู้จักความชรา อ่านแต่ตัวหนังสือ พูดถึงความชราไปอย่างหลายๆ เพิ่งมองเห็นหรือรู้จักความชราตัวจริงเมื่อปีที่แล้วมานี้ เมื่ออายุย่างเข้า ๖๕ ปี ปีนี้ก็คือปีกลายนี้ ก็พอรู้รสของความชราว่าเป็นอย่างไร เดือนธันวาคมต้องไปโรงพยาบาล ปีนี้เดือนธันวาคมก็ต้องไปโรงพยาบาลอีก ไม่ใช่เรื่องอะไร อย่าตกอกตกใจไปนักเลย หรือไม่ต้องกลัวแทนอาตมา มันเป็นเรื่องของความชราของส่วนใดส่วนหนึ่งที่มันจะต้องชราไปก่อนส่วนอื่น แต่ข้อนี้มันไม่เหมือนกันทุกคน เพราะเราทำงานต่างกัน ฉะนั้นการมาแห่งความชรามันจึงต่างกัน แต่มันจะเหมือนกันอยู่สักอย่างหนึ่ง ก็อย่างที่พระพุทธภายิตได้ตรัสไว้เป็นคำตอบแก่พระอานนท์ที่ว่า ความชราหรือความตายมันนี่มันซ่อนอยู่แล้วในความเกิด เป็นของตรงกันข้ามแต่มันซ่อนอยู่แล้วในนั้น เราไม่เข้าใจ ความหนุ่มมันมีอยู่แต่ว่าในความหนุ่มนั้นมีความชราซ่อนอยู่ เมื่อยังหนุ่มอยู่ก็ไม่รู้จักความชราเหมือนที่อาตมาโง่หรือเป็นบ้ามาตั้ง ๖๐ กว่าปีไม่รู้จักความชรา รู้จักแต่ตัวหนังสือก็สอนคนอื่นเรื่องความชรา

ก็รู้แต่ตัวหนังสือ สอนแต่ตัวหนังสือ ไม่ได้รู้สึกด้วยใจจริง พอรู้สึกความชราด้วยใจจริง พุดไม่ออก มันบรรยายความชราให้ฟังไม่ได้ มันรู้เฉพาะตนเองมากเกินไป นี่ความชรามันซ่อนอยู่แล้วในความหนุ่ม พอมาถึงเข้า ฐูจริงเข้า ก็ เอ้า, พุดไม่ออก ไม่รู้จะบรรยายอย่างไร เหลือวิธีที่จะบรรยายได้ ความตายก็ซ่อนอยู่แล้วในความเกิด นี่พระพุทธรเจ้าท่านตรัสว่าอย่างนั้น และความมีโรคก็ซ่อนอยู่แล้วในความไม่มีโรค เมื่อใดปรากฏว่าไม่มีโรคภัยในความรู้สึกของเรา ให้รู้เถิดว่าในนั้นนะมีโรคซ่อนอยู่แล้ว ซ่อนมาเสร็จ มันจะออกมาเมื่อไหร่เมื่อใดก็ได้ ๓ ข้อนี้ควรจะต้องศึกษาไว้เรื่อยๆ จนจะพบความจริงของมันว่า ความตายซ่อนอยู่แล้วในความเกิด, ความชราซ่อนอยู่แล้วในความหนุ่ม, ความมีโรคหรือเจ็บไข้นั้นมันซ่อนอยู่แล้วในความรู้สึกที่ว่าไม่เจ็บไม่ไข้หรือไม่มีโรค ฉะนั้นอย่าได้อวดดี

แต่โดยส่วนตัว และก็แก่บุคลบางคนที่มีความเป็นห่วงอาตมา ก็อยากจะบอกเป็นพิเศษว่าไม่ได้มีเรื่องอะไรรุนแรงนัก นอกจากว่าตามที่หมอเขาบอกนี่ ไม่มีอะไรที่ผิดปกติ ตรวจน้ำตาลก็ว่าปกติ ตรวจไขมันในเลือดก็ว่าปกติ ตรวจส่วนใดๆ ต่างๆ ตั้งยี่สิบสามสิบรายการก็ล้วนแต่แสดงออกมาว่าปกติ แม้แต่ความดันโลหิตนี่ก็เรียกว่าปกติ มันสูงขึ้นมาเป็นครั้งคราวโดยไม่ทราบสาเหตุ เขามันก็ลงไปว่าอย่างนั้น ความดันอาจจะสูงได้เป็นครั้งคราวโดยไม่ทราบสาเหตุ คือยังค้นไม่พบก็ได้ แล้วมันสมองกะโหลกศีรษะซีกซ้ายนั้นนะเป็นที่ๆ โโลหิตมาเลี้ยงไม่ค่อยจะพอหรือไม่ค่อยจะทัน อาการที่พุดแล้วนั่งเงิบไปเหมือนกับหลับ เมื่อปี เมื่อเดือนพฤศจิกายนนั้น คงจะเป็นผลของการที่โลหิตขึ้นมาเลี้ยงส่วนนั้นมันไม่ทัน มันก็หมายความว่ามันได้ชำระไปแล้ว และมันยังชำระน้อยเกินไปกระมัง มันจึงยังไม่ตาย มันควรจะดีใจว่ามันชำระน้อย มันชำระน้อยเกินไปจนไม่ต้องตาย ถ้าระมัดระวังกันไว้สักหน่อยมันคงจะไปได้อีกหลายวันหลายเดือนหลายปีก็ได้เพื่อจะทำประโยชน์ต่อไป ฉะนั้นเขาจึงสอน เขาจึงกำชับนะ ไม่ใช่สอนไม่ใช่แนะนำอย่างเดียว หมอกำชับว่าให้พักให้มาก ให้พักให้มาก คุณอาจจริงอาจจริงในการกำชับข้อนี้ ให้พักให้มากทั้งทางกายทั้งทางจิต ซึ่งอาตมาก็รับปาก แต่แล้วก็ต้องเหลวไหลแน่ เพราะมันพักไม่ค่อยได้ มันพักไม่ค่อยเป็น มันอดอยู่นิ่งๆ ไม่ค่อยจะได้ขอให้รับทราบไว้ด้วยว่า ถ้ามันจะต้องแตกดับมันก็เป็นธรรมดาของสังขาร เราก็พยายามอย่างยิ่งที่ว่าจะทำให้ดีที่สุด ให้มีประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นให้มากที่สุด นี่ความชราที่เกิดขึ้นมาที่ปรากฏออกมาเมื่อ ๒ ปีนี้ มันเป็นอย่างนี้ นี่สุขภาพส่วนตนเองมันเป็นอย่างนี้ ฉะนั้นเดี๋ยวนี้ก็คิดอะไรหนักๆ ไม่ได้ มันชวนจะหยุดหรือจะนิ่งไป จะทำอะไรทางกายมากนั้นก็มักจะไม่ได้ มันเหนื่อยเร็ว มันเหนื่อยง่ายกว่าแต่ก่อน ฉะนั้นจะต้องขอโอกาสขอประทานโทษหรือขออภัยอะไรล่วงหน้าไว้ด้วยว่า ถ้าอาตมาไม่ค่อยจะพุดจาด้วยแล้ว ก็ขอให้เข้าใจว่ามันเป็นเพราะเหตุนี้ อย่าได้โกรธอย่าได้หาว่าเล่นตัว ต่อไปนี้จะพุดด้วยมากๆ อย่างแต่ก่อนนั้น ไม่ได้ บางทีก็หลับไปนอนเสีย บางทีลุกขึ้นมาพุดด้วยไม่ได้ เพราะความจำเป็นอย่างนี้ ที่เคยขอแรงอะไรกันมากๆ บ่อยๆ นั้น มันก็จะต้องน้อยลง ขอแรงให้ช่วยทำนั่นช่วยทำนี่ แม้ทางความคิดความนึกสติปัญญาที่มันก็น้อยลง จดหมายไม่ได้ตอบนี้ประมาณ ๕๐ เปอร์เซนต์ คงถูกค่าเยะ จดหมายไม่ได้ตอบประมาณ ๕๐ เปอร์เซนต์ มันควรจะตอบมันก็ไม่ได้ตอบ มันเหนื่อยมันก็เก็บไว้ๆว่าจะตอบแล้วมันก็ไม่ได้

ตอบ ที่ตอบก็เพราะว่าถูกทวงถูกต่อว่าหรือด่ามาก็มี ว่าควรจะตอบแล้วก็ไม่ตอบ มันเป็นเรื่องที่เขาควรจะได้รับคำตอบ โดยคุณธรรม นี่เป็นตัวอย่างที่ว่าต่อไปนี่ก็ขอกภัย และก็ช่วยให้อภัยด้วย สังขารร่างกายมันเป็นอย่างนี้ อายุย่างเข้าปีที่ ๘๐ มันก็เป็นมากกว่าปีกลาย นี่จะเอามาสื่อให้ฟัง ไม่ใช่จะมาแสดงความหวาดกลัว แต่มาบอกให้ทราบว่ามันน่าสนุก อยู่ ถ้ามันเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่แปลกที่เราไม่เคยคิดเคยนึก (นี่ถ้าเอาไปทำที่อื่นได้ก็จะดี ชลुकขลักตรงนี้ทำให้ พุดยาก) สรุปความว่าจะต้องขอกภัยในการที่ไม่ได้ปฏิบัติอะไรให้ครบถ้วนเต็มเหมือนอย่างที่แล้วๆ มาหลายปีก่อน โน้น น่าล้อก็เพราะว่ามันก็ว่ามันไม่น่าจะเป็น เราไม่เคยคิดว่ามันจะเป็น แล้วมันก็เป็น เพราะมันซ่อนอยู่แล้ว ความชรา ซ่อนอยู่แล้วในความหนุ่ม นี่ปรารภเรื่องส่วนตัวเกี่ยวกับการล้ออายุในวันนี้ก็พอสมควรแล้ว

ทีนี้จะพูดถึงหัวข้อธรรมะที่ต้องการจะพูดในวันนี้ คือสิ่งที่เรียกว่าธรรมสังจะ การบรรยายหรือการแสดงธรรม ตอนเช้าของวันนี้มีหัวข้อเรื่องว่าธรรมสังจะ สิ่งทีเรียกว่าธรรมสังจะนี่ เป็นสิ่งที่มีอยู่ทั่วไปในทุกหนทุกแห่งตลอดกาล นิรันดร แล้วก็ซึมแทรกอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง กระทั่งในร่างกายในชีวิตจิตใจของเราทุกคน มันเป็นสิ่งหนึ่งซึ่งยากที่จะ ตั้งชื่อให้มัน อาตมาขอบังอาจอวดสามารถหรืออะไรก็ได้แต่จะเรียก ที่จะตั้งชื่อให้แก่สิ่งๆ นี้ว่าธรรมสังจะ แล้วก็จะได้พูดถึงเรื่องธรรมสังจะกันต่อไป ตัวหนังสือ คำๆ นี้เขาแปลว่าสังจะแห่งธรรม ฟังแล้วก็น่าหัวเราะที่ว่าเป็นธรรม ทั้งทีก็ต้องมีสังจะอีก เพราะว่าคำว่าธรรมนี้ มันมีความหมายกว้างมากจนครอบคลุมไปทุกสิ่ง แต่แล้วคงจะนำ ประหลาดที่ว่าทุกสิ่งมันมีสังจะคือมีตัวจริงหรือสิ่งความเป็นจริงของมันด้วยกันทั้งนั้น สิ่งที่มีมันจะมีอยู่เป็นอยู่ในโลกนี้ ในสากลจักรวาลนี้ มันมีสังจะของมันทั้งนั้น เฉพาะตัวของมันทั้งนั้นไม่ว่าอะไร นับตั้งแต่เม็ดทรายสักเม็ดหนึ่ง ก้อน กรวดสักเม็ดหนึ่งจนถึงไปไม้ ต้น ไม้ สัตว์ทั้งหลายกระทั้งคน มันมีสังจะอย่างหนึ่งในตัวมันทั้งนั้น แล้วถ้าเรามองกันใน หลายแง่หลายมุม มันก็มีหลายสังจะ คือความเป็นตัวมันเอง มันเป็นสังจะประจำตัวมันเอง จะเรียกว่ากฎธรรมชาติที่มี อยู่ในสิ่งนั้นก็ถูก เรียกให้หน้าสนใจว่านั่นก็จะเรียกว่าพระเจ้า ในทุกสิ่งนั้นมีพระเจ้าสิงอยู่ คือกฎแห่งสังจะหรือกฎแห่ง ธรรมชาติที่มันจะต้องสิงอยู่ทั่วไปหมด แม้ในทรายสักเม็ดหนึ่งในกรวดสักเม็ดหนึ่งมันก็มีสังจะส่วนหนึ่งๆ หรืออย่าง ใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างแล้วแต่มันจะเกี่ยวเนื่องกันในขณะที่มันสัมพันธ์กัน อย่างนี้เรียกว่าสังจะหรือความจริงหรือ ตัวแท้แห่งความจริง ทีนี้ธรรมสังจะหรือสังจะในธรรม ธรรมในที่นี้หมายถึงธรรมชาติก่อนอื่น ธรรมชาติทั้งหลายมี ตัวสังจะมีตัวความจริงอยู่ในมัน แล้วแต่ว่ามันจะเป็นธรรมชาติชนิดไหนระดับไหน ธรรมชาติประเภทที่เป็นสังขตะ ทั้งหลายก็มีสังจะไปตามแบบของสังขตะ คือมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัย และธรรมชาติที่เป็นอสังขตะ คือรู้ได้ยากเข้าใจได้ยากบรรยายได้ยาก นี่มันก็สังจะหรือความจริงไปตามแบบของอสังขตะ รวมความ แล้วที่ว่าธรรมทั้งหลายที่เป็นสังขตะก็ดี เป็นอสังขตะก็ดี ก็มีสังจะคือตัวจริงหรือความจริงของมันโดยเด็ดขาด มันไม่ เห็นแก่หน้าใคร ถ้าเราจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับหรือว่าจะถึงกับจะเอาประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้น มันก็ต้องไปทำให้ถูกต้อง กับสังจะของมัน จึงจะได้รับประโยชน์จากสิ่งนั้นๆ มันจะยิ่งไปกว่าการไปงอนง้อขอลูกสาวเขาหรือว่าขออะไรเขา

มันต้องทำให้ถูกใจเขา ยิ่งไปกว่านั้น คือถูกใจสัจจะที่มันมีอยู่ในธรรมชาติทั้งหลาย แม้ที่สุดแต่เรื่องทางวัตถุ วิทยาศาสตร์ทางวัตถุจะค้นอะไรได้ จะผลิตอะไรขึ้นมาได้ มันก็ต้องถูกต้องตามสัจจะของวัตถุ เดียวนี้คนสนใจเรื่องนี้ มาก เราพบสัจจะทางวัตถุมาก เป็นธรรมสัจจะทางวัตถุ ฉะนั้นนักวิทยาศาสตร์ฝ่ายรูปพระธรรมจึงประดิษฐ์อะไรขึ้นมา ได้มากมายมหาศาล กระทั่งไปดวงจันทร์ก็ได้ กระทั่งมีคอมพิวเตอร์มันสมองที่คิดแทนมันสมองของคนก็ได้เหล่านี้ เป็นต้น นี่ก็เพราะว่าเขาได้เข้าถึงตัวสัจจะของธรรมชาติฝ่ายวัตถุธรรมนั้นๆ แต่ส่วนสัจจะของธรรมชาติฝ่ายนามธรรม นั้นเรียกว่าเข้าถึงได้น้อยเหลือเกิน แม้ว่าจะมีผู้เข้าถึง ถึงที่สุดอย่างพระพุทธเจ้า เราก็ไม่สนใจที่จะติดตามหรือจะศึกษา ที่นี้ถ้าจะพูดรวมอีกทีหนึ่งก็พูดว่า ธรรมสัจจะทั้งอย่างฝ่ายวัตถุและฝ่ายจิตใจนี้ มันยังมีเหลืออยู่อีกมากๆ เหลือที่จะมาก มากกว่าที่ค้นพบมาแล้ว ในฝ่ายจิตใจนั้นก็อยากจะพูดว่าเราไม่ได้กล่าวจ้วงจาบพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าท่านพบหรือ ท่านนำมาสอนนี้มันก็เท่าที่จำเป็น ถ้าที่ไม่จำเป็นท่านก็ไม่สนใจหรือไม่นำมาสอนเพราะมันเกินจำเป็น เพราะปัญหา ของเรามีอยู่แต่เรื่องความทุกข์ ถ้ามันดับทุกข์ได้มันก็ควรจะพอกันที รัฐธรรมสัจจะเพียงดับทุกข์ได้มันก็บอกกันที่ใน ส่วนจิตใจ

ที่นี้ส่วนวัตถุส่วนรูปธรรม ที่คนสมัยนี้เขาสนใจกันนัก บูชาเป็นพระเจ้านี้ ก็ต้องให้ทราบกันว่ามันยังมีอีกมากที่ยัง ไม่ได้ค้น ยังค้นไม่พบ ที่จะค้นพบแล้วมันจะผลิตอะไรได้มากกว่านี้ นี่ก็อย่าได้ไปหลงมันเลย เท่าที่พบ พบแล้วไป โลกพระจันทร์ได้ ทำอะไรได้เหลือประมาณนี้ มันสักหยิบมือเดียวก็ไม่ได้ มันยังมีเหลืออีกมากที่ยังไม่ได้ค้น ไม่ได้พบ ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าธรรมสัจจะนี้มีขอบเขตอย่างนี้ ให้รู้จักตัวมันไว้แต่เพียงอย่างนี้ก็พอ จะไปรู้โดยรายละเอียดเข้าถึง หมดนะมันทำไม่ได้ แต่เราต้องรู้มันมีสิ่งนี้อยู่ มีสิ่งนี้อยู่อย่างเด็ดขาดอย่างที่ใครไปแตะต้องไม่ได้ ไปคดง้างมันไม่ได้ ถ้าจะเอาผลกัน จะเอาผลจากสิ่งนั้นๆ กันแล้ว ต้องทำให้ถูกต้องกับธรรมสัจจะของสิ่งนั้นเสมอไป เดียวนี้เราไม่รู้จัก แม้แต่ตัวเอง ก็เพราะไม่รู้จักรธรรมสัจจะของสิ่งที่เรียกว่าตัวเอง บางคนไม่ทราบเรื่องนี้ก็คงจะค้านจะแย้งว่าผมรู้จัก ตัวเอง ข้าพเจ้ารู้จักตัวเอง บอกว่านั่นนะยังจะไม่รู้จักรด้วยซ้ำไป ถ้าพูดอย่างนั้น ถ้ารู้จักตัวเองแล้วจะไม่พูดอย่างนั้น จะรู้ว่ายังมีอีกมากที่ยังไม่รู้ คนเหล่านี้ยังแก้ปัญหาอะไรไม่ได้ ยังมีความทุกข์เต็มที ความทุกข์มีประมาณมาก เพราะ ไม่รู้ธรรมสัจจะแห่งตัวเองที่จะแก้ปัญหาของตัวเองได้

ที่นี้เกี่ยวกับผู้อื่นมันก็ยังอีกมากและก็ยังลำบากมากขึ้นไปอีก จะต้องรู้ของตัวเอง แก้ไขของตัวเองได้เสียก่อน จึงจะไปจัดการกับผู้อื่นได้ ฉะนั้นคนทุกคนมีธรรมสัจจะเป็นของตนๆ แม้ว่าจะมีหลักการใหญ่ๆ อย่างเดียวกัน รายละเอียดปลีกย่อยมันก็ไม่เหมือนกัน เช่นว่า มีความทุกข์เพราะเหตุนี้จะดับทุกข์ได้เพราะเหตุนี้ หลักใหญ่ๆ มัน คล้ายกัน แต่รายละเอียดมันไม่เหมือนกัน พูดอย่างสมัยนี้ก็เรียกว่ามันยืนอยู่ในจุดยืนที่ต่างกัน แล้วมันจะไปเข้า เข้าไป หาจุดสุดท้ายปลายทางนั้น มันก็ต้องทำไม่เหมือนกันโดยรายละเอียดนี้ นี่เพราะมีธรรมสัจจะที่ยังอยู่ในลักษณะที่ ต่างกันในข้อปลีกย่อย เราจะพูดจะสอนกันได้โดยง่ายก็ในส่วนใหญ่ ธรรมสัจจะแปลว่าสัจจะหรือตัวแท้แห่งธรรมคือ

ธรรมชาติ เราก็เป็นธรรมชาติ ร่างกายของเราก็เป็นธรรมชาติ จิตใจของเราจะเป็นอะไรก็ตามที่เรายังไม่รู้จักนี้มันก็ยังเป็นธรรมชาติ ความเป็นไปของร่างกายและจิตใจก็เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ฉะนั้นทั้งเนื้อทั้งตัวในฝ่ายรูปธรรมก็คือ นามธรรมก็คือ มันเป็นธรรมชาติ มันมีธรรมชาติจะส่วนหนึ่งๆ ของมันเอง เช่นว่า ชาติดิน มันก็มีธรรมชาติจะไปตามประสาธาตุดิน ธาตุน้ำก็มีธรรมชาติจะไปตามประสาธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม นี้ก็ไปตามนั้น กระทั่งธาตุตา ธาตุหู ธาตุจมูก ธาตุลิ้น ธาตุกาย ธาตุใจ ธาตุรูป ธาตุเสียง ธาตุกลิ่น ธาตุรส ธาตุ โภภะ ธาตุธรรมารมณ์ กระทั่งกามธาตุ รูปธาตุ อรูปธาตุที่มันมีอยู่ในตัวคนแต่ละคนนี่ มันก็เป็นอย่างนี้ คือมีสัจจะเป็นตัวแท้แห่งธรรมชาติของมัน ถ้าไม่รู้จริงมันก็แก้ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ ไม่สามารถจะบังคับ ดิน น้ำ ลม ไฟ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจอย่าให้แสดงความสามารถออกมาได้ หรือว่าจะบังคับในฝ่ายตัวเองคือจิตใจของตัวเองอย่าให้ไปรับเอาความทุกข์นั้นมา ความจริงนั้นมันประหลาดจนถึงกับว่าต้องบัญญัติความหมายอย่างกำปั้นทุบดิน *ย สัจ* สิ่งใดจริง *ศ อมฺสา* สิ่งนั้นไม่เท็จ นี่มันยังเฟื่องเต็มที ยังวางเลือนเต็มที ที่ว่าไม่เท็จนะมันคืออย่างไร คือไม่รู้ว่าเป็นเท็จคืออย่างไรแล้วมันก็จะรู้จักว่าจริงคืออย่างไรไม่ได้ ความโง่ความหลงนี่ก็เป็นความเท็จอันหนึ่ง เมื่อทุกคนยังมีความโง่ความหลงอยู่ มันก็รู้ความจริงไม่ได้ ฉะนั้นจะต้องเอาความโง่ความหลงนี่ออกไป จึงจะเห็นความจริงซึ่งไม่เท็จได้ สัจจะก็แปลว่าจริงถึงที่สุดจนถึงกับกล่าวได้ว่าไม่เท็จ นี่ สัจจะในความหมายนี้ที่เอาตามเอาตามพูดในที่นี้ว่ามันเป็นสัจจะของธรรมชาติเรียกว่า ธรรมสัจ

ที่นี้มันก็ยังมิ สัจจะเทียมหรือสัจจะหลอก ซึ่งเป็นของคู่กัน ซึ่งเรามีกันเสียแต่สัจจะประเภทนั้นคือสัจจะหลอก สัจจะหลอกนี้ รู้จักมันไม่ได้แล้วหรือรู้จัก เมื่อรู้จักมันอยู่เพียงใดแล้วก็จะเข้าใจว่ามันเป็นสัจจะจริงอยู่เสมอ ทุกคนมีสัจจะหลอกอยู่ในนามของสัจจะจริงเป็นของตนๆ ทุกๆ คน นี่มันเป็นเบื้องต้น มันเป็นเรื่องด่าอย่างนี้ เขาเข้าใจว่าอะไรจริง เขาจะถือเอาสิ่งนั้นเป็นความจริง เมื่อเขายังโง่อยู่ เขาก็เข้าใจถูกต้องไม่ได้ พอไปเข้าใจอะไรเป็นความจริงเข้า มันก็ไม่ถูกต้อง แต่เขาก็ต้องเอาสิ่งนั้นเป็นความจริงแล้วก็ต้องยืนยัน สัจจะชนิดนี้ไม่ใช่สัจจะ แต่ก็ต้องใช้คำว่าสัจจะ จึงต้องพูดว่าเป็นสัจจะปลอม สัจจะเทียม สัจจะเท็จ เพราะยังมีมุสา ซ่อนอยู่ในนั้น เพราะว่าคนนั้นมันไม่รู้ มันยังเห็นเป็นความจริง มันยืนยันความจริงข้อนั้น นี่ระวังให้ดี มีบทบาลีกล่าวไว้ว่าให้เรียกชื่อสิ่งนี้ว่า *สัจจาภินิเวส* ใจความออกไปว่า *อิทํ สัจจํ โมฆมมญฺญ* สิ่งนี้เท่านั้นจริงสิ่งอื่นไม่จริง เป็นโมฆะ นี่มันคนนั้นมันพูดตามที่มันรู้สึกอย่างนั้น เขามีความจริงของเขาจริงๆ ไม่ใช่เขาจะแกล้งว่า เขารู้สึกอย่างนั้นจริงๆ เขาเชื่ออย่างนั้นจริงๆ เขาเอาชีวิตเป็นประกันได้จริงๆ ว่าเขาเห็นว่ามันมีความจริงอย่างนั้น ฉะนั้นเขาจึงพูดออกมาว่า นี่จริง อื่นไม่จริง แต่ก็พูดอย่างนี้กันทุกคนหรือหลายคนแล้วมันไม่ตรงกันเลย แล้วใครจะจริง อันไหนเป็นความจริงแท้ของธรรมชาติ มันยังไม่มีในหมู่ความจริงชนิดนั้น ชื่อมันยาวหน่อย ก็ควรจะจำไว้เขาเรียกว่าสัจจาภินิเวส คือความคิดที่มันฝังเข้าไปในทิวจิตอันใดอันหนึ่งว่านี่จริง ทุกคนก็มี ฉะนั้นการที่พูดเถียงกันก็ดี พูดข่มขู่ผู้อื่นก็ดี มันทำไปด้วยสัจจาภินิเวสนี้ทั้งนั้น แม้ว่าคนนั้นจะทำไปด้วยความรู้สึกรู้ว่าจริง จริง จริง อดส่ำหลังทุนลงรอน เผยแผ่ลัทธินี้ลัทธินี้ อดส่ำที่เหนือเหนือโฆษณาความจริงอันนั้นอันนี้ มันทำไป

ด้วยสัญจากริเวศทั้งนั้นเลย ไม่ใช่ธรรมสัจจะอย่างที่เรียก มันเป็นธรรมสัจจะที่ปลอมก็ไม่ควรเรียกว่าธรรมสัจจะ อย่าง
นี้อย่างมากก็เรียกว่าสัจจะเทียม สัจจะปลอม เรียกชื่อให้ถูกต้องเสียก่อนว่าสัญจากริเวศ จึงขอรับรองวาทานทั้งหลาย
ว่าช่วยจำคำเพิ่มเติมขึ้นมาอีกสัก ๒ คำ คือคำว่า *ธรรมสัจจะ* หมายถึงตัวจริงตัวแท้แห่งธรรมของธรรมชาติ และ
สัญจากริเวศ คือสัจจะตามที่บุคคลนั้นๆ แต่ละคนเขาคิดว่าเป็นความจริง สัจจะแห่งเอกชนตามความสำคัญว่าเป็น
ความจริงหมายมั่นในสัจจะอันนั้น นี้เรียกว่าสัญจากริเวศ ความจริงเฉพาะของคนนั้นหรือเฉพาะในกรณีนั้น และอย่า
ลืมว่าทุกคนจะมี มีสัญจากริเวศอยู่ในตนทั้งนั้น ที่เป็นเหตุให้เชื่อให้ปักคั่งอะไรลงไป มันก็จะต้องผิดๆ ไปก่อนเป็น
ธรรมดา จนกว่ามันจะรู้อย่างถูกต้อง แม้ว่าเราจะเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าด้วยอำนาจความรัก ความพอใจ ความ
เลื่อมใสในเบื้องต้น มันเป็นสัญจากริเวศทั้งนั้น คือยังไม่ได้เข้าถึงความจริง จนกว่าจะได้ไปประพฤติธรรมะ บรรลุ
ธรรมะด้วยใจจริง มันจึงค่อยๆ กลายรูปเป็นธรรมสัจจะที่แท้จริง ฉะนั้นแม้ว่าจะรักจะเลื่อมใสพอใจในพระพุทธเจ้าสัก
เท่าไร ในระยะแรกนี้ มันก็รับมาอย่างสัญจากริเวศ ต่อเมื่อเข้าถึงความจริงอันนั้นด้วยตนเอง มันจึงจะกลายเป็น
ธรรมสัจจะสำหรับบุคคลนั้นไป เช่นเดียวกับที่ได้มีได้ปรากฏแก่พระพุทธเจ้า ฉะนั้นเพื่อความสะดวกก็ดี เพื่อความ
เจริญในการกระทำต่อไปข้างหน้าก็ดี ขอให้สนใจคำ ๒ คำนี้หรือว่าจำคำ ๒ คำนี้ไว้ เพื่อจะได้ใช้พูดจาเป็นการ
ประหยัดเวลาและเข้าใจกันได้เร็วเข้าใจกันได้ลึก ย้ำอีกทีหนึ่งว่าคำแรกคือ*ธรรมสัจจะ* นี้เป็นสัจจะจริงแท้ของ
ธรรมชาติ ผิดไม่ได้ โดยบทบาทที่ว่า *ยํ สจฺจํ ตํ อมุสา* สิ่งใดจริง สิ่งนั้นเท็จไม่ได้ ส่วนอีกคำหนึ่งก็คือ *สัญจากริเวศ*
ฝังตัวเข้าไปในทิวฏฐอันใดอันหนึ่งโดยสำคัญว่าเป็นสัจจะ นี้เป็นสัจจะปลอม สัญจากริเวศคือสัจจะเทียม เป็นเพียง
ความหมายมั่นตามความรู้สึกของเอกชนคนหนึ่งๆ

นี้ได้คำเกี่ยวกับสัจจะขึ้นมา ๒ คำ คือสัจจะจริงกับสัจจะปลอม ฟังแล้วก็น่าหัวเราะน่าเอามาล้อกันเล่นในวันนี้
แม้แต่สัจจะของมนุษย์นี้ก็ยังมีถึงอย่างจริงและอย่างปลอม น่าหัวเราะหรือไม่หัวเราะลองคิดดู ที่นี้เรามีสัจจะชนิด
ไหนกันเป็นส่วนมาก เดียวนี้เรากำลังเต็มปรีอยู่ด้วยสัจจะปลอมหรือสัญจากริเวศ นี้จะยิ่งน่าหัวเราะยิ่งขึ้นไปอีก ยิ่งน่า
หัวเราะขึ้นไปอีก น่าล้อยิ่งขึ้นไปอีกว่าเรากำลังมีกันแต่สัจจะปลอมหรือสัญจากริเวศ มีความยึดมั่นถือมั่นอย่างไรก็ปัก
ใจเอาแต่อย่างนั้น นี้เป็นเหตุให้เถียงกัน เป็นเหตุให้มีวาทะต่างกัน ทะเลาะวิวาทกันก็ด้วยอำนาจสัจจะปลอมนี้ทั้งนั้น
ทำไมเล็กๆ ที่เป็นลูกเป็นหลาน เราตลอดมันออกมาแต่ๆ มันยังไม่เชื่อเรา ก็เพราะว่ามันมีสัจจะปลอมนี้ของมันเอง เป็น
สัญจากริเวศของมันเองว่าต้องอย่างนี้ ต้องอย่างนี้ มันไม่เอาตามที่แม่ว่าหรือพ่อว่า มันก็มีปัญหาอย่างที่กำลังมีปัญหาอยู่
อย่างเดี๋ยวนี้ มันก็น่าล้อ เพราะว่ามันมนุษย์นี้มันเก่งกันอย่างไรหนอ มันถึงเอาตัวฝังเข้าไปในสัจจะปลอมมากยิ่งขึ้นทุกที
เดี๋ยวนี้ก็มีเหตุปัจจัยเป็นอันมากในโลกนี้ ซึ่งมีแต่จะดึงจะจูงคนเข้าไปในสัจจะปลอมหรือสัญจากริเวศ แล้วก็คนที่มันมี
อิทธิพลมาก มันก็มีอะไรที่แสดงออกมาทำให้คนอื่นตามกันเขาได้โดยง่าย อย่างที่ประเทศไทยเรากำลังไปตามกันพวก
ฝรั่ง เพื่อจะได้สิ่งซึ่งมีอัสสาทะ มีเสน่ห์อะไรน่ายั่วชวนนี้ มันก็สูญเสียสัจจะที่แท้จริง ไปเป็นทาสของสัจจะปลอมที่มัน

ดับทุกข์ไม่ได้ ความเจริญก้าวหน้าหรือการศึกษาหรืออะไรก็ดีที่มันดับทุกข์ไม่ได้ เรากลับไปยินดีปราศจากตัวเข้าไป สภาพอันนี้ก็มืออยู่จริงและกำลังมีมากขึ้น นำสังเวชหรือว่าน่าหัวเราะ แต่ที่ดูแล้วมันไม่รู้สีกตัวมันก็หัวเราะไม่ออก ถ้ามองเห็นแล้วก็น่าเศร้าน่าสังเวช ในที่สุดก็น่าจะเอามาลือว่า มนุษย์นี้จะไปไหนกันโว้ย จะไปลงนรกหรือว่าจะไปขึ้นสวรรค์หรือว่าจะไปนิพพาน ดูให้ดีๆ มันเกี่ยวข้องกันอยู่กับสิ่งนี้ที่เรียกว่าธรรมสังจะ เกี่ยวกับธรรมสังจะ คือตัวจริงแห่งธรรมชาตินี้ มันมีอยู่ในเนื้อในตัวของคนทุกคน แต่คนก็ไม่รู้จัก นี่เรียกว่าไม่รู้จักตัวเอง น่าเศร้า ในที่สุดก็น่าลือที่ว่ามนุษย์นี้ไม่รู้จักตัวเอง แล้วมันทำผิดๆ ไปตามความไม่รู้ นั่น ที่มันก็เสียเปรียบสัตว์เดรัจฉานซึ่งมันไม่ต้องการอะไรมาก มันไม่ต้องการก้าวหน้ามาก มันจึงคงอยู่ในสังจะตามธรรมชาติของมัน มันก็ไม่เกิดความทุกข์ด้วยอุปาทาน ความยึดมั่นเหมือนมนุษย์ อย่าเข้าใจว่าสัตว์เดรัจฉานก็เกิดแก่เจ็บตายแล้วก็จะมีความทุกข์เหมือนกับมนุษย์ ในข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น มนุษย์มีความทุกข์มากด้วยความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพราะมันมีวิชา มีโลกะ โทสะ โมหะ มีอุปาทาน มีตัณหา มีอะไรต่างๆ ที่สำคัญที่สุดก็คือมีอุปาทาน ยึดมั่นความเกิดของกู ความแก่ของกู ความเจ็บของกู ความตายของกู มันเป็นทุกข์เพิ่มขึ้นอีกหลายร้อยเท่าหลายพันเท่าจากความทุกข์ที่มีอยู่จริง ส่วนสัตว์เดรัจฉาน เช่นสุนัข นี่ อาตมาดูมันทุกวัน ศึกษามันทุกวัน สังเกตมันทุกวัน มันจะมีความทุกข์เพราะเกิด แก่ เจ็บ ตายชนิดเดียวตามที่ธรรมชาติมันเป็น ส่วนความทุกข์ที่มันเพิ่มขึ้นว่าเพราะความเกิดของกู ความแก่ของกู ความเจ็บของกูนี้ มันไม่มี มันมีไม่ได้ มันยังเป็นสัตว์เดรัจฉาน เพราะฉะนั้นจึงมีความทุกข์ชนิดเดียวที่เกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย นี่มันยังอยู่ในรูปของธรรมสังจะง่ายๆ ตามธรรมชาติล้วนๆ มันจึงมีความทุกข์น้อย เรียกว่ามันไม่ทิ้งธรรมสังจะที่แท้จริงไปไกลเหมือนมนุษย์ มนุษย์ไปมีความโง่ความหลงที่ก้าวหน้า มีวิชาที่ก้าวหน้า มีธรรมสังจะที่ปลอมที่เทียมนี้มากขึ้นทุกที เรียกว่ามีสังจากินิเวสมากขึ้นทุกที มาถึงระดับมนุษย์นี้ จึงเต็มปรีด้วยตัวกู ของกู แล้วก็มีความทุกข์เต็มปรีไปตามความผิดพลาดอันนี้

เอา, ที่นี้เราจะมองกันแง่อื่นว่า สัตว์เดรัจฉานก็ดี มนุษย์ก็ดี มันก็มีธรรมสังจะที่เสมอกันอยู่ส่วนหนึ่ง คือว่ามีสังขารร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปตามแบบของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ธรรมสังจะนี้เป็นสากล มีร่วมกันทั้งมนุษย์และสัตว์เดรัจฉาน ขอให้มองเห็นธรรมสังจะอันนี้ก่อน ซึ่งมันเป็นพื้นฐาน มันเป็นหลักทั่วไป เราต้องเข้าใจก่อนต้องถึงก่อนจึงจะรู้ถึงสังจะอันอื่นที่ตั้งอยู่บนรากฐานอันนี้ เกี่ยวกับข้อนี้ขอโอกาสขอเวลาพูดในระดับนักศึกษาทางพระพุทธศาสนากันสักคำหนึ่งหรือข้อหนึ่ง คือคำว่า *ตถาคค* หรือ *ตถาคโค* ก็ตาม บาลีเต็มรูปก็ว่า *ตถาคโค* ตัวศัพท์แท้ๆ ก็ว่า *ตถาคค* พอมาเป็นไทยเราเรียกว่าตถาคค ตถาคคคืออะไร นี่ยังเป็นปัญหาสำหรับคนโดยมาก แม้แต่ในพระบาลีในตำราที่เรียนกันก็ยุ่งเวียนหัวกันไปหมดเพราะไม่รู้ว่าจะไร คำว่าตถาคค นี้ มันแปลได้หลายอย่างนั่นเอง โดยมากเขาจะแปลกันว่า *ตถาคโค* บ้าง *ตถา* *อาคโค* บ้าง แต่เอาความหมายว่ามันมาหรือมัน ไปตามลักษณะเช่นนั้นๆ เช่น *ตถา* *อาคโค* มาสู่ในโลกนี้เป็นอย่างเช่นนั้น หรือว่า *ตถาคโค* จะไปจากโลกนี้ในลักษณะเช่นนั้น หรือการเป็นอยู่ในลักษณะเช่นนั้น ถ้าอย่างนี้มันก็เหมือนกันหมด ทุกคนหรือแม้แต่สัตว์เดรัจฉานมันก็เป็น *ตถาคค* ไปหมด เรียกว่าสัตว์

ก็แล้วกัน ตถาคโคโต นี้ แปลว่าสัตว์ทั่วไปไม่ยกเว้นอะไร นี้เรียกว่าตถาคค ที่นี้มันมีอีกความหมายหนึ่ง ตถา แปลว่า
อย่างนั้นหรือความเป็นเช่นนั้น คโคโต แปลว่า ถึงแล้ว ถึงแล้วซึ่งความเป็นอย่างนั้น นี้คือถึงซึ่งธรรมสังข์ ตถา นั่นคือ
ธรรมสังข์ ตถา แปลว่าเช่นนั้น อย่างนั้น เป็นอย่างอื่นไม่ได้ เป็นแต่อย่างนี้ นี้เรียกว่าตถา หรือตถาคค ตถาคโคโต ถึงแล้ว
ซึ่งความเป็นอย่างนั้นก็ถึงธรรมสังข์ นี้เป็นผู้ถึงธรรมสังข์อันลึกซึ้งและสมบูรณ์ซึ่งมีได้แต่พระอรหันต์เท่านั้น
ฉะนั้นคำว่า ตถาคโคโต ในความหมายนี้ เล็งถึงเฉพาะแต่พระอรหันต์หรือผู้ที่ถึงที่สุดของธรรมะแล้ว เรียกว่าตถาคค
พระพุทธเจ้าก็รวมอยู่ในหมู่นี้คือผู้ถึงแล้วซึ่งตถา ตถา นั่นคือความเป็นอย่างนั้น เป็นธรรมสังข์ของธรรมชาติ เช่นกฎ
แห่งปฏิจาสมุปบาท ฝ่ายเกิดฝ่ายดับจนดับทุกข์ไปได้ก็ถึงหมดเลย ถึงอริยสัจ ถึงอะไรทุกๆ อย่างที่เป็นตถา ถ้าเอากัน
อย่างนี้แล้วจะหมายถึงแต่พระอรหันต์เท่านั้นที่จะเรียกได้ว่าตถาคค แต่ถ้าจะลดความหมายของคำว่าตถา คือความเป็น
อย่างนั้นลงมาถึงธรรมสังข์จะทุกๆ ไป เช่นว่าจะต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยปรุงแต่ง จะต้องไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น
อนัตตาอย่างนี้แล้ว คำว่าตถาคคนี้หมายถึงสัตว์ทุกชนิดไม่ยกเว้นสัตว์อะไร สัตว์เดรัจฉานก็ได้ สัตว์มนุษย์ก็ได้ รู้
ธรรมะก็ได้ ไม่รู้ธรรมะก็ได้ ปุถุชนก็ได้ พระอรหันต์ก็ได้ นั่นเอง นี้คำว่าธรรมสังข์ ตัวแท้ของธรรมชาตินี้ มันก็
เกี่ยวข้องกันอยู่กับสัตว์ทุกตัว แต่ถ้าใครถึงที่สุดแห่งธรรมสังข์ คนนั้นก็สัตว์พิเศษคือพระอรหันต์หรือพระตถาคค
เราใส่คำว่าพระเจ้าไปข้างหน้าเป็นพระตถาคค ก็จะหมายถึงแต่พระอรหันต์พวกเดียว แต่ถ้าจะใช้คำหาบอย่างว่า **ไอ้**
ตถาคค อันนี้มันก็เหมือนกันหมดเลย สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ทั่วไปอะไรก็ตามที่มีชีวิตมันเป็นตถาคคหมด คือไปอย่าง
นั้น มาอย่างนั้น ตามกฎของสังข์ธรรม

ที่นี้ความลำบากยุ่งยากที่พูดว่า อยากจะพูดสำหรับนักศึกษาธรรมะนั้น ก็คือคำว่าตถาคค ที่มีที่มาใน
อันตคาหิกทิกฐิติ หรือ อภัยกตวัตถุ ซึ่งเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านไม่ทรงพยากรณ์ คือคำถามที่ถามขึ้นว่าตถาคคนี้
หลังจากตายแล้วจะมีอีกไหม หรือว่าตถาคคนี้หลังจากตายแล้วจะไม่มี เป็นคำถาม ๒ ข้อที่รวมอยู่ในทิกฐิติทั้ง ๑๐ ซึ่ง
พระพุทธเจ้าท่านไม่ทรงตอบ ไม่ยอมพยากรณ์ จึงต้องเรียกว่าอภัยกตวัตถุ หรือถ้ามันเป็นทิกฐิติที่คนเขาฝังแน่นกันไป
ทางหนึ่งว่าเกิดอีก นี้พวกหนึ่ง อีกพวกหนึ่งว่าไม่เกิดอีก ทิกฐิติสุดเหวี่ยงสุดโต่งไปตามแนวนั้นแล้ว อย่างนี้ก็แล้ว
เรียกว่าอันตคาหิกทิกฐิติ มันเป็นทิกฐิติที่เล่นไปถึงสุดโต่งแล้วไปฝังตัวอยู่ที่นั่นเป็นสังจาภินิเวส นี้คือสังจาของกูเท่านั้น
จริง สังจาของคนอื่นไม่จริง นี้เรียกว่าสังจาภินิเวส ฉะนั้นขอให้ตั้งข้อสังเกตตัวเองดูให้ดี ถ้าว่าใครคนใดคนหนึ่งก็
ยึดมั่นในข้อกูตายแล้วเกิดนี้ เขาก็มีสังจาภินิเวสอย่างว่าอย่างนี้ ที่นี้คนหนึ่งมันว่ากูตายแล้วไม่เกิด นี้ก็มีสังจาภินิเวส
ของเขาเองว่าอย่างนั้น มันเป็นสังจาภินิเวสทั้งนั้น ไม่ใช่สังจาอันแท้จริง ถ้าสังจาอันแท้จริงก็กล่าวไว้ในรูปอื่นใน
ลักษณะอย่างอื่น ไม่มีกูตาย ไม่มีกูเกิดหรือไม่มีอะไรทำนองนี้ มีแต่สังขตธรรม ปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงไปตามแบบของ
สังขตธรรม แล้วก็มือสังขตธรรม ตั้งอยู่ในลักษณะที่ไม่เปลี่ยนแปลง นั่นเป็นตถา อย่างยิ่ง อสังขตธรรม เป็นตถา คือ
ความเป็นเช่นนั้นอย่างยิ่ง ผู้ใดเข้าถึงความเป็นอย่างนั้นได้ ผู้นั้นจะเข้าถึงตถา ในลักษณะที่เป็นตถาคคคือพระอรหันต์

ส่วนที่เข้าถึงแต่ความจริงที่ว่าเวียนว่ายตายเกิดไป เวียนว่ายตายเกิดไป นี่เป็นสัตว์ทั้งหลายทั่วไป เป็นตถาคตใน ความหมายว่าสัตว์ทั้งหลายทั่วไป นี้ ตถาคต มีความหมาย ๒ อย่างๆ นี้ ฉะนั้นขอให้เอาไปคิดดู ไม่ได้บังคับให้เชื่อ ไม่ได้ขอร้องให้เชื่อแต่ให้เอาไปคิดดู เพื่อจะได้เข้าใจคำว่าตถาคต ดียิ่งขึ้น หรือมันไม่เกิดเป็นอุปสรรคขึ้นในการศึกษา แต่ที่ตถาคตนั้นอีกก็คือจะได้เข้าถึงตถา นี้แหละ ไม่เสียดชาติเกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนาเลย ผู้ใดเข้าถึงตถา คือความเป็นเช่นนั้น เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไม่ได้ คนนั้นจะไม่เสียดชาติเกิดที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนาเลย นี่ความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่าธรรมสัจจ มันมีอยู่อย่างนี้

ทีนี้ก็จะยกจะพูดสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกันต่อไปอีกสิ่งหนึ่งว่า ความยุ่งยากลำบากนี้มันอยู่ที่โวหารพูด หรือว่าการพูดจา เราโผล่มาจากท้องแม่ไม่เท่าไรก็ได้ยินเสียงพูดจา มีความหมายอย่างนั้นอย่างนี้ที่รับเอาความหมายนั้นสำหรับคำๆ นั้น เข้าไว้ในตัวมากขึ้นๆ มันจึงมีคำพูดสำหรับพูดและมีความหมายสำหรับคำพูดนั้นๆ อยู่อีก อยู่แบบหนึ่งเป็นพื้นฐาน ทั่วไปสำหรับมนุษย์ที่พูดจากันในโลก ก็เรียกว่าเป็นความรู้ระดับทั่วไปของชาวโลก และคำพูดนั้นก็คำพูดที่มีความหมายเพียงเท่านั้นตามความรู้ของคนในโลก ทีนี้ว่าคนในโลกก็พูดกันอยู่ทุกวัน ฉะนั้นจึงพูดได้และพูดเป็นและพูดแล้วเข้าใจกันทันที นี้เรียกว่าเป็นคำพูดตามแบบชาวโลก เป็นโวหารโลก มีความหมายจำกัดอยู่แต่เพียงแบบโลกๆ ทีนี้เกิดพบของใหม่ตรงกันข้าม ก็ไม่มีคำจะพูด ก็ต้องใช้มือเอาคำเหล่านี้ไปพูด ฉะนั้นคำพูดจึงเกิดขึ้นเป็น ๒ ชั้น มีความหมายลึกไม่เหมือนกับที่พูดจากันอยู่ตามธรรมดา รู้ได้หรือพูดเป็นเฉพาะคนบางคนก็เข้าถึงธรรมสัจจะอันแท้จริงแล้ว ยกตัวอย่างเช่น ว่าสัตว์ ว่าคน ว่าตัวกู เราก็ดอนให้มีคำว่าตัวกูหรือตัวฉัน ใช้มาตั้งแต่อ่อนแต่ออก มันก็มีคำพูดนี้ใช้ มีความหมายว่าอย่างนี้ จนยึดมันถือมันอยู่อย่างเต็มที่ ทีนี้ต่อมามีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้น รู้เรื่องตัวกูนี้ดีว่าเป็นอย่างไรคือ อะไรเพียงเท่าไรและรู้ว่าตัวกูนี้เป็นมายา จะต้องรู้กันให้มาก ไปถึงกับว่าที่แท้ไม่ควรจะเรียกว่าตัวกู แต่ถ้าไม่เรียกว่าตัว กูจะเรียกว่าอะไร และจะพูดกับคนอื่นได้อย่างไร เมื่อเขาพูดกันว่ามิตัวกูมิตัวฉัน ซื่อนั้นซื่อนี้ นายนั้นนางนี้อยู่ มันจึง เกิดความรู้สึกขึ้นมาอีกระดับหนึ่งว่า นี้เราก็จะพูดตามที่เขาพูดกันอยู่อย่างไร แต่ความหมายนั้นไม่ใช่อย่างเดียวกัน อย่าง พระพุทธเจ้าท่านจะตรัสว่า ตถาคตหรือตัวฉัน เมื่อตรัสถึงพระองค์เองก็ว่า *อหิ* หรือตถาคต ว่าฉันเหมือนกัน แต่คำว่า *ตถาคต* หรือ *อหิ* ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสออกไปนั้น ไม่มีความหมายเหมือนกับที่คนธรรมดาสามัญเขาพูดกัน นี่มันเกิด แยกแยกกันอย่างนี้ ฉะนั้นตัวกูหรือตัวฉันหรืออาตมาอะไรก็ตาม ที่ออกมาจากปากคนธรรมดาที่มีความหมายอย่างหนึ่ง ตัวกูตัวฉัน อาตมา ตถาคต ที่ออกมาจากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้านั้นมันมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง หรือแทบว่ามันจะ ไม่มีมีความหมายเลยสำหรับคำพูดธรรมดา นี้แต่ท่านต้องใช้คำนี้เพราะว่าท่านต้องการจะพูดกับคนที่มันมีความหมาย อย่างนี้ มันก็เป็นอันว่าท่านก็ต้องพูดคำพูดอย่างเดียวกับที่มนุษย์ในบ้านในเมืองเขาพูดกัน ที่ชาวเมืองเขาพูดกัน แต่ท่าน ไม่ถือเอาความหมายอย่างนั้น นี้คำพูดคำเดียวมี ๒ ความหมาย ความหมายแรกก็เป็นไปตามนั้น ก็คือของคนโง่ ความหมายอันหนึ่งของผู้ตรัสรู้ผู้หลุดพ้นแล้ว มันมีความหมายอีกอันหนึ่ง มันเกิดเป็นโวหารพูดกัน ๒ โวหารขึ้นมา

ที่คนชาวบ้านทั้งหลายใช้พูดกันอยู่ รู้ความกันอยู่ เขาเรียกว่า *ทิวฐัมมิกะ* โวหาร ที่ผู้รู้เท่านั้นรู้และพูดได้นั้นเรียกว่า *สัมปรายิกะ* โวหาร นี่ก็อีกเรื่องหนึ่งซึ่งอยากจะขอร้องในวันนี้ด้วยเหมือนกันว่า บางท่านยังไม่เคยฟัง ก็ขอให้ฟังและช่วยจำไว้เป็นคำคู่ ๒ คำว่า *ทิวฐัมมิกะ* นี่คือสิ่งที่ทุกคนรู้แล้วเข้าใจแล้วพูดอยู่แล้วใช้อยู่แล้วเป็นธรรมดาสามัญไม่ต้องอธิบายอะไรกันอีก นี่เรียกว่า *ทิวฐัมมิกะ* ส่วนอีกคำหนึ่งว่า *สัมปรายิกะ* นี้แปลว่าอื่นหมดจากที่รู้จักกันอยู่ก่อนแล้ว ผิดแปลกอย่างอื่นตรงกันข้ามไปหมดจากที่รู้จักกันอยู่แล้ว เรียกว่า *สัมปรายิกะ* ถ้าพูดถึงโลกหรือแผ่นดิน *ทิวฐัมมิกะ* ก็คือโลกแผ่นดินที่คนรู้จักกันอยู่ ถ้าพูดถึง *สัมปรายิกะ* ก็เป็นโลกที่คนยังไม่รู้จัก ไม่รู้จักเลย รู้จักแต่คนที่ถึงแล้วเท่านั้น ที่นี้คนเขาเอามาบัญญัติว่าหลังจากตายแล้วเข้าถึง *สัมปรายิกะ* นี่ก็คือโลกที่ยังไม่รู้จักนั่นเอง แต่คนบางพวกเขาคาดฝันเอาเองว่ามันก็เป็นอย่างนี้แหละ เป็นอย่างโลกนี้ แต่มันหลังจากตายแล้วจึงจะเข้าไปถึง นั่นมันถูกนิดเดียว นี่ *สัมปรายิกะ* มันอื่นจากที่รู้ อยู่เข้าใจอยู่หรือพูดกันอยู่อย่างปัจจุบันนี้ อย่าใช้คำว่า *สัมปรายิกะ* แต่เพียงว่าโลกอื่น โลกหน้าโลกที่จะไปถึงข้างหน้า นรก สวรรค์นั่นนะ เท่านั้นมันไม่พอ มันแคบไป มันถูกน้อยไป *สัมปรายิกะ* ต้องเป็นอื่นนอกไปจากที่พูดกันอยู่ ใช้กันอยู่ รู้จักกันอยู่

จะเล่าตัวอย่างเรื่องนี้เสียเลยไหนๆ ก็พูดแล้ว จะเข้าไปข้างก็ขอให้อดทน เช่น มีคนไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า วรรณะ ๔ อย่าง ๔ วรรณะนี้ ต่างกันไหม พระพุทธเจ้าท่านก็ถามกลับว่า เอ้า, ไม่เห็นหรือ เขาเคารพกันแต่วรรณะ กษัตริย์และวรรณะพราหมณ์ ไม่มีใครเคารพวรรณะแพศย์และวรรณะศูทร เห็นแล้วใช่ไหม มันต่างกันเห็นอยู่แล้ว ทำไมจะต้องถามอีก ผู้นั้นก็ทูลขึ้นว่า ข้าพระองค์ไม่ได้ทูลถามอย่าง *ทิวฐัมมิกะ* คือไม่ได้ทูลถามอย่างภาษาชาวบ้าน ธรรมดาพูดกัน ข้าพระองค์ทูลถามอย่าง *สัมปรายิกะ* คือที่เห็นยาก ลึกซึ้ง เห็นยาก พระพุทธเจ้าท่านก็เลย เอ้า, ถ้าอย่างนั้นฉันจะว่า คือว่าวรรณะทั้ง ๔ นี้ ถ้าทำบาปก็บาปด้วยกัน ทำบุญก็บุญด้วยกัน ประพฤติธรรมะสูงสุดแล้วก็ยังเป็นพระอรหันต์ด้วยกัน ไม่มีอะไรต่างกันเลย นี่แสดงว่าโดย *โวหารสัมปรายิกะ* แล้ว วรรณะ ๔ นี้ไม่ต่างกันเลย เหมือนกันดี แต่ถ้าโดย *โวหารทิวฐัมมิกะ* แล้ว วรรณะ ๔ ก็ต่างกัน เป็นวรรณะๆ อย่างนั้น จนรังเกียจกันด้วยวรรณะ จึงมีปัญหาเรื่องวรรณะ ทำความยุ่งยากเกี่ยวกับปัญหาเรื่องวรรณะ นี้คำว่าวรรณะ ๔ เท่านั้นแหละมันยังเกิดเป็น ๒ ประเภทขึ้นมา ความหมายที่หนึ่งเป็น *ทิวฐัมมิกะ* คนเห็นว่า เอ้า, มันต่างกันเว้ย ความหมายหนึ่งมันเป็น *สัมปรายิกะ* ไม่เห็นต่างอะไรกัน เป็นตลาคดเหมือนกัน เกิดมาอย่างไรไปอย่างนั้น เกิดมาอย่างไรไปอย่างนั้นเหมือนกัน นี่ขอให้ช่วยจำคำ ๒ คำนี้ไว้ในฐานะเป็นคำที่มีความหมายอันสมบูรณ์ ที่เราพูดกันอยู่ก่อน รู้กันอยู่ก่อน ๒ คำนี้ไม่สมบูรณ์ ว่า *ทิวฐัมมิกะ* คือชาตินี้เห็นอยู่ *สัมปรายิกะ* หลังจากเข้าโลงแล้วจึงจะไปถึง อย่างนั้นไม่ถูก *ทิวฐัมมิกะ* นี้ ที่รู้อยู่เห็นอยู่เข้าใจกันอยู่ตามในหมู่มนุษย์นี้ก็ถูกแล้ว แต่ *สัมปรายิกะ* นั้น ก็คือที่ยังลึบอยู่ ยังลึกลึบอยู่ ยังเข้าใจไม่ได้ ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว แม้ที่นี้เดี๋ยวนี้มันก็มีซ่อนอยู่ในนั้น เช่น *สัมปรายิกะ* โวหารของวรรณะ ๔ มันก็ซ่อนอยู่ที่นั่นที่นี้ ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว ฉะนั้นสิ่งใดที่เราต้องพูดด้วยภาษา *สัมปรายิกะ* โวหารนั้นนะ เพราะว่ามันลึก เพราะว่ามันยาก แต่ก่อนนี้อาตมาก็เคยใช้คำว่า

ภาษาคนและภาษาธรรม ก็ปรากฏว่าเป็นที่เข้าใจและใช้กันเป็นมากขึ้นแล้ว น่ายินดี ไม่ควรจะถูกดื้อในข้อนั้นแล้ว แต่เดี๋ยวนี้มีความเห็นว่าเป็นภาษาที่ยังไม่มีในพระคัมภีร์หรือในพระบาลี เอภาษาในพระบาลีมาใช้ก็ได้คำว่าทิวฐัมมิกโวหาร นี่คือภาษาคน และคำว่าสัมปรายิกโวหาร นี่คือภาษาธรรม ไม่ใช่แกลิ่งอวดหรือไม่ใช่ว่าจะอยากอวดด้วย คืออยากจะถูกว่าการอธิบายธรรมะ สอนธรรมะต่อไปในอนาคตในโลกนี้ จะต้องสอนให้รู้เรื่อง ๒ เรื่องนี้ มิฉะนั้นจะไม่มีทางสอนกันได้ง่ายๆ จะมีความขัดแย้งกันอยู่เรื่อยไป ยิ่งจะไปสอนพวกฝรั่งที่มีการศึกษาดีแล้วระวังเถิด ถ้าไม่รู้จักแยกโวหารหรือภาษา ๒ อย่างนี้ออกจากกันแล้ว ไม่มีทางจะพูดกันรู้เรื่อง หรือมองอีกทางหนึ่งก็คือว่ามนุษย์ในโลกนี้เข้าใจศาสนาของตนไม่ได้ ก็เพราะไม่รู้ข้อเท็จจริงของ ๒ อย่างนี้ พวกคริสเตียน ก็รู้จักพระเจ้าของตัวเองไม่ได้ เพราะไม่รู้ความลึกลับซ่อนเร้นของความหมายของคำ ๒ ประเภทนี้ พวกพุทธเรารู้จักพระพุทธเจ้าที่แท้จริงหรือรู้จักนิพพานที่แท้จริงไม่ได้ ก็เพราะไม่รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความหมายของภาษาที่ใช้พูดกันอยู่เป็น ๒ ประเภทอย่างนี้ นี่มันมีความสำคัญถึงอย่างนี้ คือความสำคัญถึงกับว่าจะทำให้คนไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากศาสนาของตนๆ เลย ไม่ว่าเขาจะถือศาสนาอะไรอยู่ ถ้าเขาไม่รู้จักแยกคำพูดที่มีอยู่ในพระคัมภีร์นั้นออกเป็น ๒ ภาษา คือภาษาคนหรือภาษาธรรมแล้วจะไม่เข้าใจข้อความในพระคัมภีร์นั้นได้ เพราะว่าข้อความในพระคัมภีร์แม้พระไตรปิฎกเองนี้ ก็มีพูดอยู่ทั้ง ๒ ภาษา บางทีพูดภาษาคน บางทีพูดภาษาธรรม ถ้าพูดกับคนทั่วไปธรรมดาสามัญต้องพูดภาษาคน พูดไปในการทำงานว่ามีสัตว์ มีบุคคล มีตัว มีตน ด้วยเข้าไป เช่นเรื่องกรรม ถ้าพูดอย่างภาษาคนก็ว่า ใครทำดีได้ดี ใครทำชั่วได้ชั่ว คนนั้นจะต้องได้รับผลแห่งกรรมนั้นตามที่ตนได้ทำไว้แล้วอย่างไร นี่พูดภาษาคน มันกลายเป็นมีคนขึ้นมา มีกรรม ผลกรรมเป็นของคนนั้นคนนั้นขึ้นมา นี่เป็นภาษาคน ก็มีเรื่องอย่างนี้มากในพระบาลี แต่ไม่มากหรือไม่ชัดเจนเหมือนกับที่มาพูดในคัมภีร์ชั้นหลัง เช่นเรื่องกรรมสิบสอง ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็นต้น นั่นมันชัดมากเกินไปเป็นคนที่มากเกินไป ถ้าพูดเรื่องกรรมเป็นภาษาธรรมแล้วมันก็จะพูดไปในการทำงานให้หมดกรรมๆ คือทำลายคนเสีย ไม่มีคนไม่มีความรู้สึกที่เป็นกิเลสที่เป็นเจตนาให้ทำกรรม มันก็เลยเป็นเรื่องหมดกรรมไปเลย ถ้าพูดเรื่องกรรมก็กลายเป็นเรื่องหมดกรรมไปเลย

นี่ภาษามีอยู่ ๒ ภาษาในทุกเรื่องที่มีสอนอยู่ในพระพุทธศาสนา จะหยิบคำอะไรขึ้นมาสักคำหนึ่งก็เออะ ถ้าสังเกตดีฉลาดพอ ศึกษาพอ จะรู้ว่ามีความหมายอยู่เป็น ๒ อย่างทั้งนั้น คือเป็นทิวฐัมมิกโวหารอย่างหนึ่ง เป็นสัมปรายิกโวหารอย่างหนึ่ง เช่นว่านิพพาน ทิวฐัมมิกโวหารก็ว่าเย็น หรือไฟมันดับลงไป เย็น นี่เด็กๆ มันก็รู้ นิพพานคำนี้ในความหมายนี้ เด็กๆ ในครั้งพุทธกาลในประเทศอินเดียมันรู้ เพราะว่าคำว่านิพพานอยู่ในรูปของทิวฐัมมิกโวหาร ไฟร้อน อาหารร้อน อะไรร้อน ต้องรอให้เย็นลงเสียก่อน ให้มันนิพพานก่อนจึงจะหยิบได้ จับได้ กินได้

ที่นี้ส่วนนิพพานในสัมปรายิกโวหารนั้น มันเป็นเย็นของการดับลงแห่งกิเลส มันคนละเรื่องกัน นี่ขอยืนยันไว้ อย่างนี้ เพราะว่าไม่มีเวลาพอที่จะเอามาพูดหมดทุกเรื่องได้ แต่ให้ไปสังเกตว่าทุกเรื่องหรือว่าทุกคำจะมีโวหารสำหรับพูดอยู่ ๒ โวหารเสมอไป เดียวนี้เราพูดว่าคนอย่างนี้ ถ้าโวหารธรรมคาก็นี้คนๆ ทั้งนั้น แต่ถ้าพูดโดยสัมปรายิกโวหาร

แล้วยังไม่ได้เป็นคนเลย ยังไม่มีกรรมะมากพอที่จะเป็นคนเลย จึงมีการด่ากันว่าไม่เป็นคน ยังไม่เป็นคนนี่ เพราะเขายังไม่มีอะไรพร้อมที่จะเรียกว่าคน

คำว่า สัจจะ มันอยู่ที่ไหน คำว่าสัจจะมันต้องอยู่ที่ภาษาธรรม หรือสัมปราชิกโวหาร คือคำพูดที่มีความหมายตามสัมปราชิกโวหารที่แท้จริงนั้นนะ มันเป็นสัจจะกว่า ส่วนคำพูดทฤษฎีธรรมมิกโวหารนี้ ยังไม่จริงคือว่าเป็นจริงเทียมหรือจริงปลอม เป็นสัจจากินิเวศ อย่างเช่นคนแต่ละคนนี้จะยืนยันว่า ฉันเป็นคนๆ มาว่าฉันไม่ใช่คนฉันก็โกรธ ก็ฉันมีสัจจากินิเวศว่าฉันเป็นคน แต่ถ้าไปศึกษาเข้าๆ เอ้า,ฉันยังไม่เป็นคน ฉันยังไม่ทำอะไรที่ควรจะเรียกว่าคน ที่นี้ไปศึกษาหนักเข้าอีกๆ ถึงขั้นปรมัตถธรรมหรือปรมัตถโวหาร โอ้,คนไม่มี ไม่มีใครไม่มีคนที่ไหนในสากลจักรวาลนี้ ไม่มีคนที่ไหนหรอก มันมีแต่ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ วิญญาณอะไรเปลี่ยนแปลงกันไป นี่ไม่ใช่คน นี่คือสัจจะที่แท้ ที่เข้าถึงธรรมสัจจะที่แท้ เอามาพูดเสียเป็นวรรคเป็นเวรก็เพื่อที่จะให้เข้าใจวิถีทางที่จะเข้าถึงธรรมสัจจะ เดียวนี้พูดถึงธรรมสัจจะเพื่อประโยชน์อย่างนี้ ทบทวนอีกทีก็ได้ว่า สัจจะนั้น ต้องจริงและแท้ ที่ว่า *ยํ สุขํ ตํ อมฺสา* แล้วคู่กับสัจจะปลอมสัจจะเทียมคือสัจจากินิเวศ ที่ไม่จริง เพราะแต่ละคนก็มีแต่สัจจากินิเวศกันอยู่เป็นส่วนมาก ให้เป็นพระเป็นเถรมันก็มีแต่อย่างนี้ ให้เป็นพระชั้นครูบาอาจารย์มันก็มีแต่อย่างนี้ แม้ที่สุดแต่การสอนเรื่องสัจจะ สอนนักธรรม สอนบาลีอะไรก็ตาม มันก็มีสัจจากินิเวศของตน อธิบายคำธรรมะคำเดียวกันแตกต่างกันจนอาจารย์ชกปากกันก็มี เพราะอธิบายคำธรรมะคำเดียวกันมันแตกต่างกัน คำว่าสัจจะคือจริง แล้วก็ต้องจริงแท้ นอกนั้นเป็นสัจจากินิเวศ

ทีนี้จะให้ชัดเจนไปอีกก็ใช้คำว่าธรรมสัจจะ สัจจะหรือตัวสัจจะหรือตัวแท้ของธรรมะคือธรรมชาติ ธรรมะคือธรรมชาติ ความผิดความปลอมความเทียมนี้ ก็เป็นธรรมชาติ มันก็มีสัจจะของมันเอง ฉะนั้นความโกหกมันก็มีสัจจะของความโกหก ความจริงก็มีสัจจะของความจริง ถ้าเราเข้าถึงความจริงของสิ่งที่โกหกของสิ่งที่มุสา เราก็จะรู้อย่างนั้นมันเป็นธรรมสัจจะอย่างมุสา ทีนี้เราจะเอาแต่ธรรมสัจจะฝ่ายที่ว่าไม่มุสาคือเป็นสัจจะจริง เพื่อจะมาใช้เป็นประโยชน์เป็นที่พึงได้ ฉะนั้นถ้าพูดถึงธรรมสัจจะแล้วก็คือของจริงของธรรมชาติที่เปลี่ยนไม่ได้ นี่เป็นโวหารสัมปราชิกธรรมสัมปราชิกโวหาร ถ้าจะพูดให้เป็นบุคคลาธิษฐานในภาษาทฤษฎีธรรมมิกโวหารแล้ว จะเรียกว่าพระเจ้าก็ได้ พระเจ้านั้นพูดอย่างทฤษฎีธรรมมิกโวหารแล้ว มันก็เหมือนกับอะไรก็ไม่รู้ เข้าใจยาก จนคนเขาไม่เชื่อ แต่ถ้าพูดอย่างสัมปราชิกโวหารแล้ว พระเจ้านั้นคือจริงที่สุด มีอยู่จริงที่สุด แล้วก็จริงที่สุด คือกฎแห่งธรรมสัจจะที่เป็นอย่างนั้นๆ มีใครจะต้องไม่ได้มีแต่กฎอันนี้เท่านั้นแหละที่จะไปทำให้สิ่งอื่นเกิดขึ้น ตั้งอยู่ เปลี่ยนไปนั้นนะ ฉะนั้นตัวธรรมสัจจะที่แท้จริงมันคือพระเจ้า ถ้าเรามีพระเจ้ากันอย่างนี้แล้วจะไม่ทะเลาะกันด้วยเรื่องพระเจ้า ไม่ด่ากันเรื่องว่าพวกโน้นมีพระเจ้า พวกนี้ไม่มีพระเจ้า หรือพระเจ้าจริงพระเจ้าไม่จริง เพราะว่าถ้าเป็นพระเจ้าอย่างถูกต้องตามความหมายของพระเจ้าแล้ว มันจริง มันจริงยิ่งกว่าจริง คือมันเป็นชื่อของธรรมสัจจะ ฉะนั้นเราก็มีพระธรรมในส่วนนี้แหละเป็นพระเจ้า ซึ่งอาตมาขอรับรองให้ใช้คำให้มันชัดเจนไปว่าธรรมสัจจะ ตัวแท้แห่งธรรมะ นี่เป็นพระเจ้า เดียวนี้เรื่องนี้ก็กำลังเป็นปัญหาเฉพาะหน้าจอมูกอยู่ในหมู่คนไทยเรา ก็คือว่าคำว่าสัจจะของคำว่าสังคมนิยม ในโลกนี้มีสังคมนิยมแตกต่างกันเป็นพวกๆ หลายความหมาย

แล้วกำลังซื้อ กำลังห่อ กำลังบ้ำถึงขนาดเป็นบ้ำต่อสิ่งทีเรียกว่าสังคมนิยม ถ้ามันไปถูกสังคมนิยมทีเป็นตัวแท้ของธรรม
สังจะแล้วนี้ มันเป็นที่พึงได้ แต่ถ้ามันเป็นสังคมนิยมเทียมหรือไม่ใช่ตัวแท้ของธรรมสังจะแล้ว มันก็เป็นสังคมนิยม
ชนิดทีต้องหลังเลือด คนเราจะต้องหลังเลือดในโลกนี้เพราะสังคมนิยมปลอม สังคมนิยมทีไม่แท้และทีไม่รู้สึกตัวและ
เป็นสังจากินเวส ไปฝังมันเข้าไปๆ ขอให้ระวังว่าเหตุการณ์อันนี้จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ คือไปรู้จักสังคมนิยม
อย่างผิดๆ ไม่ตรงตามธรรมสังจะของคำๆ นั้น มีรายละเอียดทีจะต้องพูดจากันในการบรรยายครั้งต่อไป เรื่องมันยาว
เดี๋ยวนียกมาเป็นตัวอย่างพอให้รู้ว่ามันเกี่ยวกับธรรมสังจะอย่างไร อย่าได้ไปหลงไหลในสังคมนิยมทีไม่มีธรรมสังจะ
มันจะได้หลังเลือดกันทั้งโลก แต่ถ้ามันไปเข้าถึงตัวแท้ของสังคมนิยมตามหลักของธรรมสังจะแล้ว มันจะสงบเย็น เป็น
สันติภาพกันทั้งโลก เพราะว่าโลกนี้มันเป็นเรื่องของสังคม มันไม่ใช่คนเดี๋ยวดัวเดียว มันเป็นสังคม มันมีธรรมสังจะ
ของมันเองว่าต้องเป็นอย่างนั้นๆ มันจึงจะเย็น พอผิด ผิดแล้วมันก็ไปถือสังจากินเวส มันก็ผิด สังคมนิยมนั้นมันก็ผิด
มันก็เป็นสังคมนิยมทีให้ผลเป็นการหลังเลือด เหตุการณ์อันนี้กำลังมาๆ และใกล้เข้ามาทุกที เราจะต้องถึงจุดๆ นี้ทีว่า
จะหลังเลือดหรือว่าจะอยู่ด้วยความสงบเย็น มันก็ขึ้นอยู่กับข้อทีว่าเราจะถือเอาสังคมนิยมทีถูกต้องตามธรรมสังจได้
หรือไม่นั่นเอง เรื่องมันยาว เอาไว้พูดในการบรรยายครั้งต่อไป นี่เป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าอย่าทำเล่นกับคำๆ นี้ ขอ
วิงวอนให้ทุกคนเข้าใจคำนี้ รู้จักพูดด้วยคำนี้ รู้จักใช้คำนี้ เข้าถึงความหมายของคำๆ นี้ คือคำว่าธรรมสังจะ ดังทีกล่าว
มาแล้วนั่นเอง

ทีนี้เราอาจจะเรียกชื่อธรรมสังจะ ด้วยคำพูดอย่างอื่นก็ได้ แต่ถ้าไปพิจารณาดู ทีจะเห็นได้ว่ามันเล็งถึงตัวจริงตัว
แท้ทีผิดไม่ได้ ก็อย่างเช่นคำว่า สัตสังจะ + สัตสัตว์ ซ้อมัน เอ้อ,เสียงมันคล้ายๆ กันเสียงด้วยนะ คำว่าสัต สังจะกับสัต
ตะ วะ(สัตว์) มันคล้ายกันด้วย ถ้าว่าพูดเป็นไทยแล้วมันกำกวมกันได้ สัต เป็นสัตว์เดรัจฉานก็ได้ สัต เป็นสังจะความ
จริงก็ได้ ระวังให้ดี นั่นเป็นเรื่องของเสียงทีพูดในภาษาไทย สัตสังจะ ใต้ จะ ไว้เรื่อยๆ มันจะได้ผิดจากสัตตะวะ
(สัตว์) สัตสังจะ ทีแปลว่าความจริงของสึละ สึละนี้ คือปกติ ความจริงของสิ่งปกติ มันก็คือธรรมสังจะ แต่เราไป
เรียกชื่อว่าสัตสังจะ เพราะว่าสังจะมีประโยชน์นั้น มันก็ต้องมีผลเป็นสึละ คำว่าสึละนี้ คือปกติ แล้วมีความหมายทั้ง
เหตุและผลและทั้งปรากฏการณ์ทั่วไป ทีเราถือสึละอย่างสมาทานสึละ ๘ สึละ ๕ เมื่อตะกันี้ มันก็เป็นสึละ แต่ว่ามันอยู่ใน
ฐานะเป็นเหตุทีต้องกระทำเพือให้เกิดความปกติ มันยังไม่เป็นความปกติ แต่บทบัญญัติ ๕ ประการ ๘ ประการนี้ไป
ปฏิบัติเข้ามันจะนำมาซึ่งความปกติคือคำว่าสึละ สึละแปลว่าปกติ ตัวสึละจริงๆ จะมาต่อเมื่อเราปฏิบัติสึละขาทเหล่านี้
เสร็จแล้ว ฉะนั้น สึละในความหมายนี้ ก็เป็นเหตุคือต้องปฏิบัติ ทีนี้ครันปฏิบัติแล้ว สึละก็มาในรูปของผลคือสึละ
เป็นความปกติขึ้นมา เราได้้อยู่ด้วยความปกติสุข ไม่มีกิเลสรบกวน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันนี้ สึละนี้เป็นผลแล้ว
ทีนี้ก็ดูทั่วไปว่า ถ้าอย่ามีอะไรทำให้ผิด ปล่อยไปตามธรรมชาติอันบริสุทธิ์แล้ว มันปกติอย่างยิง สึละในความหมายนี้ ก็
หมายถึงปกติอย่างยิง อยู่ตามธรรมชาติ จะเห็นได้แล้วว่า สึละนี้ อย่างน้อยก็ ๓ ความหมาย ในฐานะเป็นเหตุคือสำหรับ
ประพฤติปฏิบัติเรียกว่าถือสึละ สึละในผลก็คือความสงบปกติทีเกิดขึ้นเพราะว่ามนุษย์มีการประพฤติหรือกระทำอย่าง

ถูกต้อง ที่นี้ยกเล็กเหตุและผลคู่นี้ออกไป ก็เหลืออยู่แต่ธรรมชาติอันบริสุทธิ์ อย่าไปแหย่มัน อย่าไปอะไรมัน มันก็อยู่ในสภาพที่บริสุทธิ์ตามปกติของธรรมชาตินั่นเอง สีละ จึงหมายถึงพระนิพพานก็ได้ หมายถึงอสังขตะก็ได้ ไม่มีอะไรจะปกติมากเท่ากับอสังขตธรรม ไม่มีอะไรจะปกติมากเท่ากับพระนิพพานในลักษณะที่เป็นอสังขตธรรม ขอให้เข้าใจอย่างนี้ ฉะนั้นนี่คือตัวธรรมสัจจะ สีละคือปกติ นี่เป็นธรรมสัจจะ ในเหตุในความเป็นเหตุก็ดี เป็นผลก็ดีตามสมควรแก่กรณี เราจะเรียกธรรมสัจจะว่าสีลสัจจะก็ได้

ทีนี้ถ้าเราจะให้แคบเข้ามา ให้มันง่ายขึ้นอีก ให้มันเหลือน้อยเข้า ไม่ต้องพูดกันมากนัก หรือจะเรียกว่าเป็นโฆษณาชวนเชื่อก็ได้ เรามีคำอื่น เช่นคำว่าอริยสัจจะ เข้ามาอีก คือสัจจะที่เป็นอริยะ ที่ประเสริฐ ออกไปเสียจากข้าศึกกล่าวคือกิเลสนี้ก็ได้อีก หรือว่าสัจจะของพระอริยเจ้าอย่างนี้ก็ได้อีก นี่มันก็คือธรรมสัจจะอันหนึ่งซึ่งแบ่งส่วนหนึ่ง ซึ่งแยกออกมาเพื่อประหยัด ประหยัดเวลาประหยัดการพูดจาประหยัดการสั่งสอน เอมาสอนกันแต่เพียงเท่านั้นมันก็พอ ถ้าในแบบที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่าที่เอามาสอนนี้เท่ากับใบไม้กำมือเดียว ที่มีอยู่หรือที่รู้อยู่นั้นมันตั้งใบไม้ทั้งป่า ทีนี้อริยสัจจะนี้มันก็ต้องดูว่าเราพูดกันในรูปของอุดมคติ หรือว่าพูดกันในรูปของปฏิบัติ อริยสัจที่พูดกันอยู่ในอุดมคติ ในรูปของอุดมคติหรือในรูปของปรัชญานั้น มันเป็นเรื่องพูด พูดให้รู้ทั่วทุกขเป็นอย่างไร เหตุให้เกิดทุกขเป็นอย่างไร ความดับทุกขหมดต้องเป็นอย่างไร ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกขต้องเป็นอย่างไร นี่เป็นเรื่องพูด เป็นเรื่องแสดงอุดมคติด้วยเหตุผลทางปรัชญาทางตรรกวิทยาอะไรก็ได้ นี่เรียกว่าธรรมสัจจ ในส่วนที่อยู่ในรูปของอุดมคติที่ใช้สำหรับการพูดจาเท่านั้นเอง แม้พระพุทธองค์ต้องทรงใช้ข้อนี้ คือบอกกันก่อน พูดกันก่อน ให้มันเข้าใจกันก่อน แล้วต่อมาจึงมาถึงอริยสัจที่อยู่ในรูปของปฏิบัติ คือประพฤติกะทำลงไปจริงๆ ใน ๔ ข้อนั้นนะข้อสุดท้ายคือมรรคสัจจ เท่านั้นแหละ ที่จะเป็นตัวการปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติในมรรคสัจจอย่างถูกต้องสมบูรณ์ ทุกขมันก็ดับไป มันก็แสดงความจริงได้ว่าทุกขเป็นอย่างไร เหตุให้เกิดทุกขเป็นอย่างไร ความดับสนิทแห่งความทุกขเป็นอย่างไร ชัดเจนอยู่ในตัวของการปฏิบัติในมรรคมีองค์ ๘ แต่มันอยู่ในรูปของสิ่งที่บรรยายด้วยคำพูดหรือตัวหนังสือไม่ได้ ส่วนที่บรรยายด้วยคำพูดหรือตัวหนังสือได้นี้มันเป็นเรื่องอริยสัจส่วนอุดมคติส่วนปรัชญาเท่านั้น พอเป็นเรื่องผลของการปฏิบัติแล้ว มันรู้สึกเฉพาะตนที่เรียกว่าสันตัญญูโก หรือว่า *ปัจจุตต เวทิตัพโพ วิญญูหิ* ที่ว่า ต่อให้เป็นผู้รู้แล้ว มันก็ยังรู้เฉพาะตน มันพูดให้คนอื่นฟังไม่ได้ในส่วนนั้น ที่พูดให้คนอื่นฟังได้นั้นเป็นส่วนนอก ธรรมสัจจะส่วนนอก ที่มันอยู่ในรูปของคำพูดได้ นี่เราเรียกว่าอริยสัจ ก็ยังมีอยู่ ๒ ระดับคือที่พูดได้กับที่พูดไม่ได้ และมีพระพุทธรูปแสดงไว้ชัดทีเดียวว่า อริยสัจ ๔ นี่เป็นสิ่งเรียกว่าตถา ตถา มีอยู่ ๔ คือ *ทุกขตถา สมุทยตถา ทุกขนิโรธตถา ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาตถา* นี่มีอยู่ในพระบาลีอย่างนี้ เป็นพุทธรูปอริยสัจที่อยู่ในรูปของตถาอย่างนี้นั้นนะคือตัวธรรมสัจจที่แท้จริง ที่เต็มเปี่ยมด้วยความหมายของคำว่าธรรมสัจจะ

ทีนี้ดูถึงสัจจะในแง่มุมที่ลึกยิ่งขึ้นไปอีกว่า สัจจะเป็นความจริง จริงแท้ไม่ผิดได้นะ แต่ที่มันมากเกินไปนั้นมันเป็นเรื่องสำหรับสัจจะเอง มนุษย์เราไม่ต้องการมากอย่างนั้น ฉะนั้นธรรมสัจจะเพื่อธรรมสัจจะนั้นมันมาก มันไม่มี

สิทธิ์ที่จะสิ้นสุด ที่ลึกซึ้ง ไม่รู้จักสิ้นสุด เราจะเอาแต่ธรรมสัจจะที่จำเป็นแก่เราเพื่อสัตว์ ธรรมสัจจะเพื่อสัตว์ทั้งหลาย เอาแต่พอจำเป็นแก่การดับทุกข์สำหรับสัตว์ทั้งหลาย สัจจะเพื่อสัจจะนั้นอย่างหนึ่ง แล้วสัจจะเพื่อสัตว์-ต-วะ (สัตว์) ก็คือ สัตว์มีชีวิต นี้อย่างหนึ่ง บอกแล้วว่าเสียงมันกำกวม ให้ระวังให้ดี สัจจะเพื่อสัจจะนั้นก็อย่างหนึ่ง สัจจะเพื่อสัตว์ แปลว่า สัต ตะ วะ นี้ก็อีกอย่างหนึ่ง ต้องออกเสียงเป็นภาษาบาลี จึงจะประกันความปนเป สัจจะเพื่อสัจจะ ก็คือธรรม สัจจะทั้งหมดทั้งสิ้น ทั้งหมดของธรรมสัจจะนั้นมากเกินไปมันพูดไม่ไหว ไม่ยอมเสียเวลาด้วย มันไม่จำเป็น สัจจะ เพื่อสัตว์-ต-วะ (สัตว์) เพื่อสัตว์- ตะ- วะ ในสมมุตินี้คือคนนะ สัจจะเพื่อมนุษย์นี้ นี้จำกัดไว้ชัดพอว่าต้องอย่างนี้ เท่านั้น เพียงพอสำหรับการดับทุกข์แล้ว นี่คือใบไม้กำมือเดียวที่เอามาพูดสำหรับการดับทุกข์เท่านั้นเอง อย่างสัจจะเพื่อโปรด สัตว์

ที่นี้พูดถึงธรรมสัจจะอย่างอื่น ก็เรียกชื่อกันว่าสภาวะธรรม สภาวะ แปลว่า เป็นเอง สภาวะธรรม แปลว่า สิ่งที่เป็น เอง นี่ก็จะเป็นธรรมสัจจะอย่างยิ่ง ถ้าไม่เป็นได้เองแล้วไม่ใช่ธรรมสัจจะ มันต้องเป็นอะไรอยู่ในตัวมันเอง เค็ดขาดอยู่ ได้ในตัวมันเอง ไม่ต้องขึ้นกับใคร จึงจะเรียกว่าสภาวะธรรม คือธรรมที่เป็นเอง แต่ถึงอย่างนั้นมันก็ยังแยกออกเป็น ๒ พวกอีกแหละ คือเป็นสังขตะ มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง กับอสังขตะ ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง สังขตธรรมเป็น สภาวะธรรมด้วยเหมือนกัน คือความที่มันต้องมีปัจจัยปรุงแต่งหรือความที่ต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยปรุงแต่ง นี่มัน เป็นไปเอง มันมีอยู่เอง มันเป็นไปได้เอง ในการศึกษาที่มีปัจจัยปรุงแต่ง ฉะนั้นความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ลักษณะของความไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตาที่มีอยู่ในทุกสิ่งนี้ ก็ต้องเรียกว่าสภาวะธรรม คือมันเป็นไปเองตามแบบ ของสิ่งที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ที่นี้สภาวะธรรมที่เป็นไปเองที่ยิ่งขึ้นไปกว่านั้นก็คือพวกอสังขตธรรม ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย ปรุงแต่ง เช่น พระนิพพาน เป็นต้น นี่ก็เป็นยอดสุดของสภาวะธรรม ถึงจะเป็นสภาวะธรรมชนิดไหนก็ตามเป็นธรรม สัจจะทั้งนั้น คือเป็นตัวแท้ตัวจริงแห่งสิ่งที่เรียกว่าธรรมหรือธรรมชาติด้วยกันทั้งนั้น นี้คำอธิบายเพื่อจะให้รู้จัก ความหมายของคำว่าธรรมสัจจะ นี่มันมากมายอย่างนี้ ก็รู้สึกว่ามันพอสำหรับที่จะเข้าใจได้แล้ว

ที่นี้ก็ดูต่อไปอีก ส่วนที่มันเป็น กำลังเป็นปัญหาอยู่ว่า พวกเราทั้งหมดนี้มันกำลังไม่มีธรรมสัจจะ เพราะไม่รู้จัก เพราะไม่รู้จักจึงไม่ได้ทำ เพราะไม่ได้ทำจึงมิได้ไม่มีอยู่ นี่เรากำลังไม่มีธรรมสัจจะ เพราะว่าเราไม่รู้จักก็มี หรือว่าเรามี แต่ทำผิด ทำแต่อย่างตรงกันข้ามกับธรรมสัจจะ นี้ก็เป็นเหตุให้ไม่มีธรรมสัจจะเหมือนกัน ฉะนั้นเดี๋ยวนี้เราไม่มีความรู้ ธรรมสัจจะ เราจึงทำผิดอย่างตรงกันข้ามกับธรรมสัจจะ เพราะฉะนั้นเราได้รับผลสนองคือความทุกข์ เดียวนี้โลกทั้ง โลกกำลังจะเป็นทุกข์ กำลังจะต้องเป็นทุกข์มากยิ่งขึ้นๆ ขึ้นไป กำลังจะเป็นทุกข์มากยิ่งขึ้นๆ ขึ้นไป เข้าใจชัดพอหรือยัง อาตมาพูดว่า โลกนี้มันกำลังจะเป็นทุกข์มากยิ่งขึ้นๆ ขึ้นไป เพราะมันไม่รู้ หรือมันห่างไกลห่างเหินออกไปจากธรรมสัจจะ ของความทุกข์ เราไม่รู้เรื่องของความทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์อะไรทำนองนี้ เราก็อ้างไปจากธรรมสัจจะของความทุกข์ นั้น ฉะนั้นเราจึงดับทุกข์ไม่ได้ เดียวนี้เราไม่มีความรู้เพราะว่าเราไม่รู้จักเสียก็มี และเรากำลังทำผิดอยู่ๆ อย่างตรงกัน ข้าม ก็คือยิ่งสะสมความไม่รู้จัก สะสมการทำผิดให้เป็นนิสัยไปเสียเลย นี้ปุณฺณมีไฟฟ้าในดวงตามาก ก็เพราะว่าสะสม

ส่วนนี้มากเกินไป สะสมการกระทำผิดที่เกี่ยวข้องธรรมส์จะนี้มากเกินไป ก็เลยไม่รู้ๆ ไม่รู้ๆ มากขึ้น นี้ปุณฺชนมีไฟฟ้าในดวงตาเหมือนกับต้อกระจกนะ มันหนาๆ หนาๆ มากขึ้น โกลต้อธรรมส์จะมากขึ้น นี่เป็นสิ่งที่ควรนำมาลื้อ ฉะนั้นมาช่วยอาดมาลื้อ มาช่วยกันลื้อความไม่มีธรรมส์จะในหมู่พวกเรา เรามีน้อยเกินไปบ้างหรือว่าเรากำลังทำผิดอย่างตรงกันข้ามอยู่บ้าง มาช่วยกันลื้อ ลื้อให้มันหายไป ให้มันละลายไป มันเกิดมีความละเอียดขึ้นมาว่า เป็นมนุษย์ทั้งที่ไม่มีธรรมส์จะของมนุษย์ มันละเอียด เราจะได้ขยับเขยื้อนกันใหม่ แก่ใจกันใหม่ให้มันเข้าถึงตัวธรรมส์จะสำหรับความเป็นมนุษย์

นี่คือข้อที่เราจะลื้ออายุกันในตอนเช้าตอนแรกที่สุดนี้ ก็คือข้อที่ว่าเราไม่มีธรรมส์จะอย่างเพียงพอที่จะให้ความเป็นมนุษย์ของเรามีความหมายสมแก่ความเป็นมนุษย์นั่นเอง นี่คือข้อที่ว่าสำหรับลื้อกันในตอนเช้า ซึ่งจะขอร้องให้เอาไปให้คิดดู ไปนั่งนิ่งๆ เงียบๆ ตรงไหนแล้วไปคิดดู ไปพิจารณาดู ให้ปลงสังเวชแก่ตัวเอง หรือว่าเราจะอภิปรายข้อเท็จจริงอื่นๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้กันบ้างก็ได้ เพราะว่าได้กำหนดไว้ว่าหลังจากแสดงธรรมแล้ว ก็จะมีการอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องที่แสดงนั้น ท่านจะกระทำอย่างนั้นก็ได้ หรือว่าจะไปนั่งโคนไม้ไหน หลับตาคนเดียวมองดูข้างในว่าธรรมส์จะมีหรือไม่มี มันจะมีอย่างสีเขียว สีแดง สีอะไรไปเสียก็มี เอาละ, ก็เป็นอันว่าการบรรยายธรรมะในตอนเช้านี้สมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยายในตอนเช้าไว้แต่เพียงเท่านี้ก่อน//...(จบ ไฟล์)